

**UNIVERZA NA PRIMORSKEM
PEDAGOŠKA FAKULTETA**

**DIPLOMSKA NALOGA
NINA FIFOLT**

KOPER 2013

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
PEDAGOŠKA FAKULTETA
Visokošolski strokovni študijski program
Predšolska vzgoja

Diplomska naloga
RAZVIJANJE KNJIŽEVNIH INTERESOV V VRTCU
Z LUTKO
Nina Fifolt

Koper 2013

Mentorica: izr. prof. dr. Vida
Medved Udovič

ZAHVALA

Zahvalila bi se mentorici, izr. prof. dr. Vidi Medved Udovič, za vso strokovno pomoč in nasvete pri izdelavi diplomske naloge.

Naslednja zahvala gre vrtcu Gumbek, Dolenjske Toplice, skupini Zlate ribice in vzgojiteljici Tatjani Malenšek, ki so mi omogočili opravljanje raziskave.

Še posebej pa se zahvaljujem vsej svoji družini, ki mi je pri pisanju stala ob strani in mi dajala moč, da dokončam: svojim trem malčkom, Taiu, Ianu in Lani, ki so moje sonce; možu Dejanu za vso podporo; tašči za večkratno varstvo; svakinji in prijateljici Nataši za vso tehnično pomoč in podporo; in vsem ostalim, ki so mi kakorkoli drugače pomagali, da dosežem svoj cilj in diplomiram kot vzgojiteljica predšolskih otrok.

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Nina Fifolt študentka študijskega programa Predšolska vzgoja

izjavljam,

da je diplomska naloga z naslovom Razvijanje književnih interesov v vrtcu z lutko

- rezultat lastnega raziskovalnega dela,
- so rezultati korektno navedeni in
- nisem kršil/a pravic intelektualne lastnine drugih.

Podpis:

Nina Fifolt

V Kopru, dne 27. 8. 2013

POVZETEK

V teoretičnem delu diplomske naloge sem opisala sodobno pravljico in njene literarne vzorce glede na glavni literarni lik ter predstavila, kako je sodobna pravljica vključena v kurikulum. V nadaljevanju sem opisala oblikovanje književne vzgoje v vrtcu in njene cilje, kako lahko vzgojiteljica spodbuja otroke v smeri književne vzgoje, ljubezni do knjig, poslušanja in branja pravljič. Opisala sem tudi vlogo lutk v vrtcu, kako je ta pomembna, načine uporabe in zakaj je tako pozitivno sprejeta v vrtcu. lutka da otrokom posebno doživetje, je ena izmed njih in z njo otroci ravnajo kot z največjim zaupnikom. Ima moč, ki lahko pripravi vse otroke, da oživijo in začnejo sami pripovedovati z njo.

V raziskavi sem dokazala, da lutka kot pripomoček pri branju pravljič poglobi doživljanje zgodbe in istovetenje z glavnimi junaki. Otrok potrebuje vsaj likovno spodbudo pri poslušanju pravljič, saj majhni otroci težje samo poslušajo. Z likovno spodbudo ali z lutko pa doživljajo zgodbo tudi z očmi in ne samo z ušesi. Lutko bi morali uporabljati večkrat, ne samo doma in pri branju pravljič, ampak na vseh področjih, saj pozitivno vpliva na otroka.

Ključne besede: sodobna pravljica, književna vzgoja, lutka, likovna spodbuda, lutkovna motivacija, besedna motivacija, pripovedovanje zgodb

ABSTRACT

In the theoretical part of the thesis I described the modern fairy tale and its literary patterns according to the main literary character and how is modern fairy tale included in the curriculum. In further I described formatting literary education in kindergarten and its objectives. How can teacher encourages children in the direction of literary education, to loving books, reading and listening fairy tales. I described the role of puppets in the kindergarten. How is puppet important, methods of its use and why it is so well received in kindergarten. Puppet gives to children a unique experience, is one of them and children treat it as the strongest confidant. It has a power that can make all kind of children to revive and start telling stories by them selfs.

In my research I have demonstrated that puppet as a tool in telling stories deepen the experience of listening fairy tales and identification with the main character. A child needs at least visual incentive by listening fairy tales because little children harder just listen. With visual incentive or a puppet they are experiencing the story through the eyes, not only with their ears. Puppet could be used several times, not only at home and reading fairy tales but in all areas, since this has a positive impact on the child.

Keywords: modern fairytale, literary education, puppet, visual incentive, puppet motivation, the word motivation, storytelling

KAZALO VSEBINE

1	UVOD.....	1
2	TEORETIČNA IZHODIŠČA.....	2
2.1	Sodobna pravljica	2
2.1.1	Otroški lik v sodobni pravljici.....	3
2.1.2	Oživljena igrača/oživljeni predmet v sodobni pravljici.....	5
2.1.3	Poosebljena žival, rastlina, poosebljeni naravni pojav/nebesno telo, lik iz ljudskega pravljичnega izročila (čarovnica, vila, škrat, zmaj ...) v sodobni pravljici .	7
2.2	Sodobna pravljica v Kurikulu za vrtce (1999).....	9
2.3	Komunikacijski model (oblikovanje književne vzgoje v vrtcu in njeni cilji)	11
2.3.1	Izobraževalni cilji	12
2.3.2	Funkcionalni cilji.....	13
2.3.3	Vzgojni cilji.....	18
2.4	Vloga lutke v vrtcu.....	19
3	EMPIRIČNI DEL	23
3.1	Opredelitev problema	23
3.2	Cilji in namen	24
3.3	Hipoteze raziskav.....	24
3.4	Metodologija	24
3.5	Vzorec	25
3.6	Opis instrumenta.....	25
3.7	Potek raziskave.....	25
4	INTERPRETACIJA IN ZAKLJUČKI.....	42
5	SKLEP.....	44
6	VIRI IN LITERATURA	46

KAZALO SLIK

Slika 1: Pravljica <i>Prav zabaven dan</i>	26
Slika 2: Pravljica <i>Stara ura</i>	27
Slika 3: Predstavitev skupine.....	29
Slika 4: Branje zgodbe	30
Slika 5: Otroci poslušajo pripovedovanje zgodbe	30
Slika 6: Deček želi videti ilustracije v knjigi.....	31
Slika 7: Lutka stara ura s kazalci in kukavico	37
Slika 8: Branje zgodbe s pomočjo lutk	38
Slika 9: Pričakovanje pred začetkom	38
Slika 10: Gledanje in poslušanje branja zgodbe s pomočjo lutk	39
Slika 11: Gledanje in poslušanje branja zgodbe s pomočjo lutk.....	40

KAZALO TABEL

Tabela 1: Obnova dečka po branju zgodbe iz knjige	31
Tabela 2: Obnova deklice po branju zgodbe iz knjige.....	34
Tabela 3: Obnova dečka po branju zgodbe s pomočjo lutk.....	40
Tabela 4: Obnova deklice po branju zgodbe s pomočjo lutk	41

1 UVOD

»Če želite imeti pametne otroke, jim pripovedujte pravljice. Če želite imeti še pametnejše otroke, jim pripovedujte še več pravljic.«

(Albert Einstein)

Diplomsko nalogo z naslovom *Razvijanje književnih interesov v vrtcu z lutko* sem izbrala, ker so mi lutke in knjige zelo pri srcu. V svoji raziskavi sem želela združiti obe področji in ugotoviti, kako lutke na otroke vplivajo pri branju knjig. Že med samim študijem sem med nastopi v vrtcu za uvodno animacijo vedno uporabila lutko. Videla sem, kako je lutka očarala otroke in jih pritegnila. Čeprav sem lutko animirala jaz, je bila pozornost otrok namenjena le njej. Vedno znova sem bila presenečena in navdušena nad dejstvom, da so navodila, ki jih je izrekla lutka, otroci dosledno upoštevali. Ravno zaradi tega bi po mojem mnenju lahko starši, ko se pojavi kakšen problem, večkrat uporabili lutke in tako na bolj miren, nežen način rešili nastalo situacijo. Sama sem mama treh majhnih otrok in pri njihovi vzgoji zelo pogosto uporabim lutke. S tem dosežem želeni cilj, otroci pa se skozi igro naučijo novih stvari.

Branje knjig je za vse otroke zelo pomembno. Poslušanje pravljic jih umiri, odpelje v druge svetove in jim pusti sanjati. Otroci bi poslušali pravljice ob vsakem času in katerikoli del dneva. Pravljice so del otroštva in to, kar ohranja otroka v nas, odraslih. Pravljice so pri večini otrok stalnica pred spanjem in tudi za moje tri malčke so. Komaj čakajo, da se uležemo na zakonsko posteljo in beremo pravljice. Kadar pri branju uporabim še kakšno lutko, pa se čas za spanje vedno podaljša.

Otroci imajo radi pravljice. Vsak dan bi morali slišati vsaj eno prebrano pravljico. S pravljico se otroci enačijo z glavnim junakom, doživljajo zgodbo in jo prenašajo v svoje realno življenje. Sodobna pravljica je ena najbolj pomembnih zvrsti za predšolske otroke. V njej so opisani problemi, situacije, s katerimi se spopadajo otroci današnjega časa. Če se po branju pravljice z otroki še pogovorimo o dogajanju v zgodbi, bo to vplivalo na njihovo mišljenje in marsikdaj tudi na ravnanje. Zato berimo otrokom pravljice, z lutko, z veliko ilustracijami in jim dajmo možnost, da se iz njih nekaj naučijo, pa tudi, da z njimi uživajo in se sproščajo v tem hitro drvečem svetu.

2 TEORETIČNA IZHODIŠČA

2.1 Sodobna pravljica

V območju sodobne iracionalne pripovedne proze za mladino se v svetu in na Slovenskem za specifično obliko pripovedne proze uveljavlja izraz sodobna umetna pravljica ali krajše sodobna pravljica. Besedo umetna lahko izpustimo, saj je zagotovo jasno, da so ta dela "umetna", torej avtorska. Izraz "sodobna pravljica" se je začel v slovenski kritiki uporabljati šele v drugi polovici 20. stoletja, od druge polovice petdesetih let naprej. Zanj obstajajo še drugi sinonimno uporabljeni izrazi, kot so: moderna pravljica, fantazijska pravljica, moderna fantazijska pravljica, antipravljica, moderna domišljajska zgodba, domišljajska pripovedka (Kobe 1987:157 v Kobe 1999:5). Najbolj primeren izraz je sodobna pravljica, ker se zdi od izraza "moderna pravljica" beseda sodoben/sodobna širša in bolj odprta. Izraz sodobna pravljica uporabljamo za dve različni obliki besedil s specifičnimi iracionalnimi prvinami. To sta: kratka sodobna pravljica in fantastična pripoved. Slednja je na Slovenskem in na tujem že temeljito raziskana oblika, ki ima že mednarodna uveljavljena enotna poimenovanja: Fantastic Tale, Phantastische Erzählung, conte phantastique, fantastična priča (Kobe 1987: 109–164 v Kobe:6). Kaj je kratka sodobna pravljica, pa je težko reči, saj je še vedno veliko diskusij in vprašanj na področju terminologije ali oblikovno-žanrske klasifikacije. Razlike med fantastično pripovedjo in kratko sodobno pravljico so že v zunanjem obsegu besedil. Kratka sodobna pravljica obsega 1,5 do 10 strani, zato tudi "kratka", medtem ko fantastična pripoved obsega tudi do 200, 300 in več strani. Posledično je zaradi obsega razlika med tema dvema vzorcema besedil stopnja zgodbene razvitosti in potem tudi bralna oziroma doživljajska zahtevnost besedil.

Različice kratke sodobne pravljice glede na glavni literarni lik:

1. z otroškim glavnim literarnim likom (npr. E. Peroci: *Moj dežnik je lahko balon*, L. Kovačič: *Fantek na oblaku*, *Rokec na drugem koncu sveta*, J. Snoj: *Sanjska miška*, S. Vegri: *Jure kvak-kvak*);
2. z oživljeno igračo/oživljenim predmetom kot glavnim literarnim likom (npr. M. Koren: *Mala pošast Mici*, E. Peroci: *Snežni možek*, G. Strniša: *Potovanje z bršljanom*, F. Rudolf: *Zeleni avtomobilček*);
3. s poosebljeno živaljo kot glavnim literarnim likom (npr. S. Makarovič: *Prašičkov koncert*, P. Kovač: *Pitonova zgodba*);
4. s poosebljeno rastlino kot glavnim literarnim likom (npr. G. Strniša: *Lučka Regrat*, S. Makarovič: *Učena buča*);

5. s poosebljenim nebesnim telesom/pojavom kot glavnim literarnim likom (npr. F. Milčinski-Ježek: *Zvezdica Zaspanka*, B. A. Novak: *Nebesno gledališče*);
6. z glavnim literarnim likom, ki je znan iz ljudskega pravljичnega izročila (npr. S. Makarovič: *Pekarna Mišmaš*, *Coprnicca Zofka*).

(povzeto po: Kobe 1999)

2.1.1 Otroški lik v sodobni pravljici

V besedilih, kjer je otroški lik glavni literarni lik, je avtorjeva poglobljena skupina otrok. V teh delih je glavna tema otrok ali otroštvo.

Motivno-tematske in morfološke strukturne značilnosti:

1. Temeljna tema, snov, motiv: sta vedno otroški doživljajski svet in njegova igra.
2. Sintetična dogajalna linija: dogajanje v zgodbi je največkrat en kratek dogodek iz otrokovega vsakdanjega življenja.
3. Glavni literarni lik: je mestni otrok, v sodobnem času, od predšolskih do zgodnjih šolskih let, ko mu domišljija ne povzroča težav ali kakšnih ovir. V tem obdobju postane igra pomembna aktivnost, otrok z lahkoto »preklaplja« iz realnega v domišljijski svet.
4. Liki odraslih ljudi: velikokrat so navzoči v zgodbi kot stranski liki, imajo sekundarno funkcijo, najbolj pomemben je svet otrok. Na primer: v pravljici *Moj dežnik je lahko balon* je Jelkina družina huda nanjo zaradi izgubljene nove žoge, vendar se pojavijo le kot stranski liki, ki sprožijo punčkino psihično stisko, idr.
5. Dogajanje poteka na dveh ravneh: v domišljijemskem in resničnem življenju. Značilno je, da domišljijski svet vdre v resnično življenje vsakdanjika glavnega otroškega literarnega lika, kar povzroči dve ravni dogajanja. Poznamo dvodimenzionalnost oz. dvoplastnost dogajanja in enodimenzionalnost dogajanja.

Začetek in konec zgodbe se vedno dogajata v resničnem življenju glavnega otroškega literarnega lika, vendar je domišljijski svet tisti, ki ima najbolj pomembno vlogo v zgodbi. Za otroški lik je domišljijski svet pomembnejši od realnega. V njem otroški lik lahko razrešuje različne težave, ki jih ima v resničnem življenju in jih v njem ne zna razrešiti.

Otroški lik preide iz resničnega v domišljijski svet na dva načina. V prvem načinu se dogajanje odvija dvodimenzionalno oz. dvoplastno v istem svetu, v katerem otroški lik sam ustvarja raven dogajanja. Npr. v zgodbi *Fantek na oblaku* L. Kovačiča je glavni otroški literarni lik fantek Darko. V resničnem življenju sedi na terasi domače stolpnice, v domišljijski svet pa brez težav preide, ko z vrstico ujame oblak, se nanj uleže in se na njem vozi po domačem mestu. Medtem ko se Darko vozi na oblaku po nebu, njegova mama zanj peče piškote; resnično življenje poteka normalno naprej. Ko mama speče

piškote, Darko brez težav spleza z oblaka na domačo teraso in odhiti v kuhinjo poskusit piškote. Domišljijsko in realno dogajanje se ne prekrivata v primeru dvoplastnosti, obe dogajanji sta ločeni v istem svetu.

Drugi način, kako otrok preide iz resničnega v domišljijski svet, pa je dvodimenzionalnost dogajanja v med seboj ločenih svetovih. V tem načinu otrok ne ustvarja sam ravni dogajanja, ampak je vzrok on sam, da preide v domišljijski svet. V takem načinu se v zgodbah realno in domišljijsko dogajanje ne prekrivata. To se opazi že v prehodih iz enega sveta v drugega. Oba svetova sta med seboj ločena in nepovezana. Prehod, ki ločuje ta dva svetova, je lahko opisan kot temna luknja, »polna korenin in krtov«, iz katere pade v drugi svet. Ko pade npr. Rokec skozi luknjo, se znajde v popolnoma novem svetu – domišljijemskem, irealnem svetu, ki je povsem ločen od resničnega sveta, kjer Rokec živi s svojimi starši (L. Kovačič: *Rokec na drugem koncu sveta*). Rokec tega novega domišljijkega sveta ne pozna, v njem so popolnoma nove stvari in novo okolje. Za vstop v irealni svet je vzrok Rokec oz. neki določen dogodek iz njegovega resničnega življenja, v Rokčevem primeru je to grdo ravnanje s posodo in drugimi predmeti. V domišljijemskem svetu se Rokec znajde pred različnimi fantastičnimi prikaznimi, od katerih pobegne skozi isti »prehod« – »črno luknjo« v resničen svet.

6. Razlika med bivanjskimi sposobnostmi: to so med glavnim otroškim likom in likom odraslih ljudi v zgodbi. Liki odraslih ljudi imajo samo eno funkcijo bivanjskih sposobnosti. Ostajajo v realnem delu dogajanja, v resničnem svetu, ne morejo se seliti v domišljijski svet, nimajo dostopa vanj. Otroški liki pa se brez težav selijo iz enega v drugi svet, v domišljijski del dogajanja in spet nazaj v resničnost. Tako je kot pri otroški igri. Ko se otroci igrajo in jih starši pokličemo na kosilo, z lahkoto pridejo nazaj v resničen svet in po kosilu nadaljujejo z domišljijemskim svetom.

Z bivanjsko sposobnostjo, ki jo imajo otroški liki, sta še bolj poudarjeni vloga otroštva in osrednja tema, ki je osredotočena na otroka. Da so v zgodbah odrasli liki v sekundami funkciji, se kaže tudi v tem, da odrasli nimajo zmožnosti prehajati v domišljijski svet. Ko se otroci vozijo z Darkom na oblaku, odrasli lahko le nevoščljivo opazujejo dogajanje iz realne ravni dogajanja (*Fantek na oblaku*), ipd.

Da odrasli pa vendarle lahko preskočijo v domišljijski svet, se zgodi zelo redko. To se zgodi, ko je odrasli lik zelo povezan z otroškim likom (ponavadi je to ožji član družine) in ga otroški lik izrecno povabi ali priklič v svoj domišljijski svet. Npr. Jošt sam priklič očka v »Afriko«, ker tam zaide v težave in potrebuje njegovo pomoč (*Sanjska miška*).

7. Pripovedovalec, pripovedna perspektiva: prevladuje vsevedni pripovedovalec. Pisatelj ima z njim tako možnost vpogleda na vse dogajanje. Lahko ga neposredno

nagovarja med dogajanjem (*Sanjska miška*), v sklepnem delu (*Jure kvak-kvak*), lahko tudi sam komentira dogajanje (*Fantek na oblaku*, *Rokec na drugem koncu sveta*) ipd. Zgodbe se pišejo prek personalnega pripovednega položaja. To je skozi oči glavnega otroškega literarnega lika, iz njegove subjektivne perspektive poslušalec/bralec dojema zgodbo iz prve roke. Tako se pisatelj še bolj približa otroškemu izkušnjskemu svetu, saj mu je sam opis blizu, ker je podobno njegovemu opisovanju okolja.

8. Moralni nauk: »Kratka sodobna pravljica z otroškim glavnim literarnim likom praviloma ne moralizira« (Kobe 1999: 11). V primerih kratke sodobne pravljice se pisatelj vživi v vlogo otroka in jo odobrava, ker je njegova osrednja pomembna vloga »otročstvo« in doživljanje tega.

(povzeto po: Kobe 1999)

2.1.2 Oživljena igrača/oživljeni predmet v sodobni pravljici

To je samostojna različica literarnega vzorca, saj je oživljena igrača/oživljeni predmet glavni literarni lik v zgodbi. Oživljena igrača/oživljeni predmet v zgodbo vstopi že kot živeča igrača/predmet, ima status živega bitja brez zaslug otroškega lika in ima samostojen obstoj.

Na primer: »Mala pošast Mici je ždela na polici z igračami in se delala, da je čisto navadna igrača« (Koren 1994: 1 v Kobe 2000: 6). Že ta začetna poved v pripovedi M. Koren nedvoumno nakaže, da ima igrača Mici status živega bitja, saj se sicer ne bi mogla delati, da je »čisto navadna igrača« (Kobe 2000: 6). Mici ima status živega bitja, še predno sreča otroški lik Šimna, in tudi ko mu stric kupi Mici v trgovini, skozi vso pripoved Mici ohrani ta status živega samostojnega, živečega bitja, zato tudi ima status glavnega literarnega lika, otroški lik pa ima stransko vlogo, čeprav je on prvoosebni pripovedovalec.

Poznamo še dva tipa tega literarnega vzorca. Prvi so zgodbe, v katerih otroški liki ne nastopajo, npr. F. Rudolf: *Zeleni avtomobilček* idr. Drugi način pa so zgodbe, v katerih se pojavijo človeški liki s stranskimi vlogami, če pa se pojavijo otroški liki, iz besedila ne izstopajo, npr. E. Peroci: *Snežni možek* idr.

Strukturno – morfološke značilnosti:

1. Glavni literarni lik: to so igrače in predmeti vseh vrst in oblik, največkrat so iz domačega okolja. Lahko so igrače: živali, fantazijska bitja, vozila ipd., ali predmeti: otroška oblačila in obutev, otroški športni in higienski pripomočki, sodobne gospodinjske in druge tehnične naprave, kosi pohištva, svetila, hiša ipd.

Oživljena igrača/oživljeni predmet največkrat prevzame vlogo otroka. Začne se obnašati kot otrok. Sočustvuje kot mali otroci, npr. v zgodbi *Zeleni avtomobilček*

otroškemu članu avtomobilčkov začenjajo poganjati sprednji in zadnji sedeži, kot človeškemu malčku zrastejo zobje (*Zeleni avtomobilček*), ipd.

2. Stranski liki: največkrat so to človeška bitja (otroci ali odrasli ljudje), lahko pa so tudi živali, rastline, predmeti ipd.

3. Sintetična dogajalna linija: »Dogajanje je pogosto skrženo na droben izsek iz »vsakdanjika« oživljene igrace/oživljenega predmeta« (Kobe 2000: 8).

4. Temeljna strukturna stalnica/značilnosti: v tem literarnem vzorcu je le en način, in to je dvodimenzionalni oz. dvoplastni svet v enem svetu. To pomeni, da se resnično in domišljjsko dogajanje zgodi/dogaja v enem in istem svetu. Domišljjsko dogajanje vzpostavlja glavni literarni lik. Večina zgodbe je domišljjsko dogajanje. Svet ljudi je včasih razviden, včasih ga pa sploh ni. Oživljena igraca/oživljeni predmet se vseskozi zaveda realnega sveta ljudi, pa čeprav je le nakazan z nekaj značilnostmi. Lahko pa je svet ljudi prenesen v predmetni svet, kot je npr. v pravljici *Zeleni avtomobilček* F. Rudolfa.

5. Bivanjske sposobnosti: glavni literarni lik vzpostavi dvodimenzionalnost oz. dvoplastnost dogajanja v enem samem svetu na dva načina: ali oživljena igraca/oživljeni predmet s svetom ljudi vzpostavi komunikacijo ali je pa sploh ne. V prvem primeru, ki je bolj pogost, se oživljena igraca/oživljeni predmet brez težav sporazumeva s človeškimi bitji (z otroki, odraslimi). V drugem načinu, ko oživljena igraca/oživljeni predmet ne vzpostavlja nikakršne komunikacije s svetom ljudi, ponavadi dogajanje opazuje in komentira iz svojega specifičnega zornega kota. Najpogostejše oživljena igraca/predmet komunicira z otroškimi liki iz sveta ljudi, so pa tudi primeri zgodb, kjer glavni liki komunicirajo z odraslimi.

6. Dogajalni prostor in čas: je mestno okolje v sodobnem času. Tako čas kot prostor sta v nekaterih zgodbah točno določena, v nekaterih sta le okvirno nakazana.

7. Pripovedovalec, pripovedna perspektiva: je vsevedni pripovedovalec. S poslušalcem/bralcem vzpostavlja zaupen stik ali ga neposredno nagovarja ali pa različno komentira dogajanje.

Uporablja se personalni pripovedni položaj. Pisec piše zgodbo skozi oči oživljene igrace/oživljenega predmeta, sicer je to specifični zorni kot, saj igrace/predmeti drugače gledajo na okolje, ljudi in njihovo obnašanje. Največkrat so to humorni vložki v zgodbi. To so različni nevsakdanji, nenavadni pogledi na človeško življenje.

8. Moralni nauk: kratka sodobna pravljica z oživljeno igračo/oživljenim predmetom kot glavnim literarnim likom nima moralnega nauka. Ima pa ponavadi kakšno etično sporočilo, ki je opisano in vpeto v zanimivo dogajanje v zgodbi.

(povzeto po: Kobe 2000)

2.1.3 Poosebljena žival, rastlina, poosebljeni naravni pojav/nebesno telo, lik iz ljudskega pravljичnega izročila (čarovnica, vila, škrt, zmaj ...) v sodobni pravljici

Strukturno – morfološke značilnosti:

1. Glavni literarni lik: »Lahko je poosebljena žival, (npr. P. Kovač: *Pitonova zgodba*; K. Kovič: *Maček Muri, Mačji sejem*; S. Makarovič: *Prašičkov koncert*), poosebljena rastlina (G. Stmiša: *Lučka Regrat*; S. Makarovič: *Učena buča*), poosebljeni naravni pojav/nebesno telo (npr. F. Milčinski Ježek: *Zvezdica Zaspanka*, B. A. Novak: *Nebesno gledališče*), lik, ki je znan iz ljudskega pravljичnega izročila (npr. S. Makarovič: *Copmica Zofka, Pekarna Mišmaš* idr.)« (Kobe 2000: 6).

V zgodbah ti liki prevzemajo otroško vlogo. Živali in rastline se obnašajo kot mali razvijeni sodobni otroci. Oblak iz knjige B. A. Novak *Nebesno gledališče* na začetku govori kot malček, ki še ne zna reči črke »R«, ipd.

2. Stranski liki: največkrat so to odrasli ljudje (tudi otroci), lahko pa so tudi enaki njim, ali pa živali, rastline, predmeti ...

3. Sintetična dogajalna linija je kratek izsek iz življenja glavnega junaka.

4. Dvodimenzionalnost oz. dvoplastnost dogajanja: dogajanje v zgodbi se odvija dvodimenzionalno, na dveh ravneh, to je na realni in irealni ravni. V vseh literarnih vzorcih, ki jih v tej točki opisujem, se dogajanje v zgodbi dogaja predvsem na dvodimenzionalni oz. dvoplastni ravni dogajanja v enem in istem svetu.

Drugi način dvodimenzionalnosti oz. dvoplastnosti v dveh različnih svetovih smo opisali pri otroškem glavnem liku, pri oživiljeni igrači/oživiljenem predmetu pa primerov za ta način avtorica ne opisuje. Tudi pri teh literarnih vzorcih je ta način zelo redek. Primer takšne dvodimenzionalnosti v dveh ločenih svetovih je opisan v zgodbi F. Milčinskega Ježka: *Zvezdica Zaspanka*. Dogajanje v zgodbi se dogaja v dveh svetovih: eden je nebesni svod, drugi pa je Zemlja. Zvezdica Zaspanka, kot glavni literarni lik, prehaja brez težav iz enega sveta v drugega. Da gre za dva popolnoma ločena svetova, je razvidno, ko v zgodbi zvezdica Zaspanka zelo dolgo potuje na kometu Repatcu skozi vesolje, preden pride končno do Zemlje.

Ko zvezdica Zaspanka pristane na Zemlji, se pokaže razlika v njenem videnju sveta ljudi z njenega specifičnega zornega kota kot nebesnega telesa in njenih bivanjskih izkušnjah na nebesnem svodu.

V vseh teh literarnih vzorcih kratke sodobne pravljice je najbolj pomemben domišljjski del dogajanja. V njem se zgodijo najbolj pomembni dogodki. Je pa domišljjski del dogajanja ponavadi le kratek odlomek v celotni zgodbi, vendar največkrat ključnega pomena za zgodbo in nadaljnji potek v njej. Realna raven

dogajanja je lahko nazorno prikazana v zgodbi (človeški svet), lahko se tudi prepleta ali v njej nastopi glavni literarni lik. Lahko je realna raven le nakazana z nekaj odstavki in se ve, da je ozadje, v katerem se dogaja zgodba, dejansko svet ljudi. Npr. v zgodbi P. Kovač: *Pitonova zgodba* se dogajanje odvija v realnem živalskem vrtu v Ljubljani.

Obstaja pa tudi tretji način, kjer v zgodbah realne ravni dogajanja sploh ni. Primera sta v zgodbah K. Koviča: *Maček Muri* in *Mačji sejem*. Tu je realna raven dogajanja – svet ljudi – prenesen v mačji svet. V zgodbi se torej mački obnašajo kot ljudje. Hodijo na kavo, po mestu, na nogometne tekme ipd. in se obnašajo kot ljudje v sodobnem urbanem svetu.

5. Funkcija glavnega literarnega lika: domišljijiski del dogajanja vzpostavi glavni literarni lik v zgodbi. Ta ima vse lastnosti otroka, ki se prenese nanj, in se obnaša kot on ter lahko brez težav komunicira v realnem svetu ljudi. Sama komunikacija s svetom ljudi lahko je ali pa je sploh ni. So pa tudi zgodbe, v katerih ne pride do nikakršne komunikacije s svetom ljudi.

6. Dogajalni prostor in čas: v vseh literarnih vzorcih, ki jih v tej točki opisujem, se zgodba odvija v sodobnem urbanem okolju in v sodobnem času. Enkrat je prostor bolj specifično določen, drugič pa le nakazan na sodobnost prostora.

7. Pripovedovalec, pripovedna perspektiva: vsevedni pripovedovalec, ki je lahko:

- na začetku in na koncu še v zgodbah: B. A. Novak: *Nebesno gledališče*, S. Makarovič: *Pekarna Mišmaš* idr.;
- sklepno retorično vprašanje: S. Makarovič: *Nori veter* idr.
- pripovedovalčev sklepni komentar k dogajanju: F. Milčinski Ježek: *Zvezdica Zaspanka*, S. Makarovič: *Mačja predilnica*, *Prašičkov koncert* idr.

Vsi ti različni postopki, kako vsevedni pripovedovalec naveže stik z bralcem/pripovedovalcem, še poglobijo vez med njima in dogajanjem v zgodbi.

Uporablja se personalni pripovedni položaj. Iz njegovega zornega kota prejema bralec/poslušalec dogajanje v zgodbi. Njihov vidik realnega sveta, sveta ljudi, je drugačen, nenavaden, saj imajo glavni liki specifične bivanjske izkušnje, iz katerih črpajo pogled na drugi svet. Poosebljeni oblak v zgodbi B. A. Novak: *Nebesno gledališče* si letala opisuje kot čudežno hitre železne ptice, drevored kot zelene oblake ipd. Različni opisi teh poosebljenih glavnih likov sprožajo različne humorne vložke v zgodbo in s svojo zabavnostjo pritegnejo bralca k nadaljnjemu branju.

8. Sporočilo: tako kot vse ostale oblike kratke sodobne pravljice tudi te nimajo moralnega nauka. V nekaterih zgodbah s poosebljeno živaljo kot glavnim likom pa je sporočilo včasih basensko naravnano.

(povzeto po: Kobe 2000)

2.2 Sodobna pravljica v Kurikulumu za vrtce (1999)

Sodobna pravljica v kurikulumu ni posebej omenjena. Na splošno v kurikulumu ni veliko govora o jezikovnih zmožnostih. Te so opisane pod poglavjem umetnost, čeprav mislim, da bi moralo področje jezika imeti svoje lastno poglavje, saj zajema vsa področja. Kot sem že omenila, v kurikulumu na področju jezika niso omenjene raznolikosti pravljič ali sodobne pravljice, ampak govori le o otrokovih zmožnostih uporabe jezika. Predšolsko obdobje je najpomembnejše obdobje za razvoj govora in jezika. Pomembna je interakcija med odraslimi in otroki, seznanjanje s pisnim jezikom in doživljanje književnosti. Otroci razvijajo svoje jezikovne zmožnosti ob različnih dejavnostih; ob različnih interpretacijah knjižnih del, kot so: glasno branje odraslih, dramatizacija ob pravljičah, izštevankah, rimah, šaljkah, ob vsakodnevnem pogovoru in opisovanju itd. Če pregledamo globalne cilje, se na sodobno pravljico konkretno ne nanašajo, vendar lahko nekatere cilje smiselno opredelimo tudi za to književno zvrst:

- jezik kot objekt igre;
- poslušanje, razumevanje in doživljanje jezika;
- doživljanje in spoznavanje temeljnih literarnih del za otroke;
- spodbujanje ustvarjalnosti;
- spodbujanje jezikovne zmožnosti (artikulacija, besednjak, besedila, komunikacija itn.);
- doživljanje statusa slovenskega jezika kot državnega jezika.

Prezentaciji sodobne pravljice z lutko pa mislim, da bi ustrezal tudi ta globalni cilj:

- razvijanje neverbalnih komunikacijskih spretnosti.

Ko pregledam ožje cilje v kurikulumu (1999) vidim, da jih je kar nekaj takšnih, ki jih bom napisala in se mi zdijo smiselno povezani z mojo temo. Cilj, ki bi ga izpostavila in se dobro nanaša na sodobno pravljico, je:

- ob poslušanju in pripovedovanju pravljič ter drugih literarnih del razvije zmožnost domišljajske rabe jezika; spoznava moralno-etične dimenzije; s književno osebo se identificira ter doživlja književno dogajanje.

Pri predstavitvi književnih del z lutko bi izpostavila naslednje tri cilje:

- otrok razvija sposobnost domišljajskega sooblikovanja in doživljanja literarnega sveta (predvsem podobo književne osebe in dogajalnega prostora);
- otrok se uči samostojno pripovedovati;
- otrok se ustvarjalno izraža v jeziku.

V razmislek pa bom napisala še nekaj ciljev, ki se mi zdijo nekako enako povezani s temo:

- otrok v vsakdanji komunikaciji razvija sposobnost ločevanja (prepoznavanja) med narečjem/pogovornim jezikom in knjižnim govorjenim jezikom;
- otrok prepozna, uživa in se zabava v nesmiselnih zgodbah, rimah, različnih glasovnih in besednih igrach, šalah ter pri tem doživlja zvočnost in ritem;
- otrok razvija jezik na vseh jezikovnih ravneh (od glasoslovne in oblikoslovne do skladenjske in pomenoslovne);
- otrok razvija sposobnost miselnega in čustvenega sodelovanja v literarnem svetu;
- otrok posluša različne literarne zvrsti ter spozna razlike in podobnosti med njimi;
- otrok spozna besedo, knjigo kot vir informacij;
- otrok ob knjigi doživlja ugodje, veselje, zabavo, povezuje estetsko in fizično ugodje ter pridobiva pozitiven odnos do literature.

(povzeto po: Kurikulum za vrtec 1999)

V delu *Priročnik h kurikulumu za vrtce Otroci v vrtcu* (2001) Igor Saksida v poglavju Književna vzgoja v vrtcu opredeljuje književno vzgojo z naslednjimi načeli:

- ločevanje umetnostnega in neumetnostnega jezika;
- kakovost in raznolikost kot temeljna kriterija izbora;
- spodbujanje otrokovega ustvarjalnega in subjektivnega sprejemanja besedila.

Ta načela opisuje avtor besedila kot nekaj, kar vzbuja občutke lepega, da otroci spoznajo umetnosti besedila, nevsakdanjega (neumetnostnega) besedila, ampak umetnostnega besedila, v katerega spada tudi sodobna pravljica, vendar je avtor ne opredeljuje posebej pod tem izrazom. Avtor navaja zgolj naslednje žanre predšolske književne vzgoje:

- slikanica (in njeni različni tipi);
- ljudska pravljica in avtorska pravljica;
- poezija;
- lutkovna igra.

Izmed vseh žanrov pa seveda izbiramo zgolj kakovostna besedila t. i. osrednjih avtorjev. Avtor poudarja, da naj bi izbirali dela, ki so otroku izkustveno blizu, kamor pa bi jaz vsekakor uvrstila sodobno pravljico. Otroci se z njo bolj poistovetijo, saj je dogajanje postavljeno v sodobni čas in kraj. Še posebej v delih, kjer je glavni literarni lik otrok. V ospredju je literarna zvrst slikanica, ki jo avtor deli na:

- avtorsko slikanico,
- aktivizirajočo slikanico in
- klasično slikanico.

Primeri za te vrste slikanice v sodobni pravljici so:

- avtorska slikanica, kjer je značilnost, da je ilustrator hkrati tudi pisec besedil, je npr. delo Mojce Osojnik *To je Ernest* (1997);
- aktivizirajoča slikanica – značilnost je, da otroka vabi oz. spodbuja k igri, k njej ne prištevamo sodobne pravljice; to so dela kot npr. *Pobarvanke z besedilom*;
- klasična slikanica – v njej sodelujeta znani avtor in ilustrator, npr.: E. Peroci: *Moj dežnik je lahko balon* (M. Stupica 1962), G. Stmiša: *Lučka Regrat* (A. Gošnik Godec 1987) idr.

V tem delu je kar nekaj primerov, ki so primerni za vrtce, vendar je treba izbor zgodb ves čas širiti, da ne povzemamo samo po enem in istem avtorju. V današnjem času je izbira pravljic sodobnih avtorjev, ki so primerne za vse mogoče težave (reševanje konfliktov, lepo vedenje ...) in so otroku po dogajalnem času in kraju blizu, ogromna. Področje jezika je v vrtcu prisotno vsak dan. V kurikulumu je opredeljeno kot posamezna dejavnost, vendar jezik dejansko povezuje vsa ostala področja. Nikoli ne sme zmanjkati časa za dobro zgodbo, za pripovedovanje, dramatizacijo z lutko ... Te aktivnosti so zelo pomembne pri otrokovem razvoju in njegovem govornem napredku. Otroci v vrtcu ali doma zelo radi poslušajo pravljice, zato bi morala biti vsak dan prebrana vsaj ena pravljica.

2.3 Komunikacijski model (oblikovanje književne vzgoje v vrtcu in njeni cilji)

Ko načrtujemo književno vzgojo v vrtcu, se moramo osredotočiti na želje oz. cilje, ki jih hočemo doseči. Ko si bomo zastavili cilje, bomo lažje poiskali primerne teoretične snovi, ki nam bodo pomagale pri doseganju določenih ciljev. Ko imamo postavljene cilje in teoretično znanje, poiščemo še prave metode, s katerimi bomo otrokom približali književno vzgojo. Treba je upoštevati, da so si otroci različni in da določene metode ne bodo vedno prave za enake cilje. Vsi otroci različno sprejemajo književnost, tako kot so si pravljice različne med seboj. Še bolj pomemben pa je pristop vzgojiteljice do književnosti. Najprej mora vzgojiteljica vzljubiti knjige, pravljice, pripovedovanje, šele nato lahko to ljubezen posreduje naprej. Otroci vedo in začutijo, kadar vzgojiteljice nekaj posredujejo z veseljem ali na silo. V književni vzgoji opredelimo tri različne vrste ciljev:

- izobraževalne cilje,
- funkcionalne cilje in
- vzgojne cilje.

Ti so med seboj povezani in se prepletajo med samimi dejavnostmi v vrtcu, ki pa jih med seboj težko ločimo. Vendar ima vseeno vsak cilj svojo funkcijo. Na splošno želimo otrokom vzbuditi željo po knjigah; da bi komaj čakali na bralno urico; da bi sami posegali vsakodnevno po knjigah v bralnem kotičku; da bi mogoče že večkrat slišano zgodbo poskušali uprizoriti z lutkami ali narisati najljubši prizor iz nje. Želimo spodbuditi tudi željo po večkratnem branju iste že znane zgodbe ali da bi se kakšno pesem že naučili tudi sami recitirati. Mogoče bi poznali nekatere književne osebe iz znanih zgodb in bi se jih spomnili, ko bi brali njihove nove dogodivščine. Predvsem želimo, da bi se otroci veselili kakršnihkoli dejavnosti, povezanih s knjigo.

(povzeto po: Kordigel 1999)

2.3.1 Izobraževalni cilji

Pri njih gre predvsem za znanje. V predšolskem obdobju ne moremo pričakovati oz. zahtevati znanja vseh knjig ali pesmic na pamet niti ne moremo pričakovati, da bodo znali o knjigi povedati kaj več kot obnovo zgodbe. Pri malih otrocih pričakujemo, da pridejo pri znanju le do stopnje prepoznavanja. Nihče ne bo od njih pričakoval natančne recitacije pesmi ali zgodbe. V sklopu izobraževalnih ciljev poznamo tri skupine znanj:

- prepoznavanje komunikacijske situacije pri poslušanju književnosti;
- spoznavanje kanona mladinske književnosti;
- prepoznavanje formalnih značilnosti nekaterih književnih vrst.

Pri prvem tipu znanja morajo otroci prepoznati dve vlogi poslušalca/sprejemnika v komunikacijski situaciji: vlogo poslušalca v pregmatični govorni situaciji in vlogo poslušalca v literarnoestetski govorni situaciji. Pri pregmatični govorni situaciji predstavi govorec sporočilo na dva možna načina. Prvi način je, ko govorec skuša sporočiti poslušalcu neki del iz resničnosti, kar se v jezikoslovju reče predstavitvena jezikovna funkcija. Govorec uporablja jezikovna sredstva, da naslovniku nekaj sporoči. V drugem načinu pa skuša govorec vplivati na poslušalčevo dejanje, kar se v jezikoslovju reče vplivajska jezikovna funkcija. Pri drugi vlogi se poslušalec znajde v literarnoestetski govorni situaciji. V njej ni sporočilnega namena. Namen je le, da poslušalec (otrok) doživlja zgodbo z »estetskega« vidika. Zgodba ga popelje v bolj privlačen, domišljijijski, svoj svet in ima funkcijo užitka. Poslušalec naj bi v zgodbi predvsem užival. To je predvsem doseženo, če tudi govorec (vzgojiteljica) z veseljem pripoveduje.

Če hočemo, da otrok že vnaprej spozna določene znake, v kateri govorni situaciji se je znašel, se mora najprej naučiti strategije prepoznavanja teh znakov. Ko se jih bo naučil prepoznati, bo vedel, kaj govorec pričakuje. Otrok se teh strategij nauči iz

izkušenj. Ve, da v pragmatični situaciji govorec sam sporoča sporočilo. Pri literarnoestetski situaciji pa je ponavadi prisotna knjiga, če pa ne, otrok ve, da so določene pesmi, recitacije napisali drugi – pisatelji ali pesniki. Še lažje bo prepoznal, če mu, ko preberemo zgodbo, povemo še avtorja in naslov zgodbe. Tako ga seznanimo z dejstvom, da zgodba ni vzgojiteljičina, temveč od nekoga drugega. S tem ko otrok prepozna ti dve govorni situaciji, doseže prvo znanje izobraževalnih ciljev. Razlikuje med pragmatično in estetsko funkcijo sporočanja.

V drugem znanju izobraževalnih ciljev, to je spoznavanje kanona mladinske književnosti, gre predvsem za to, da otroci že v predšolskem obdobju spoznajo nekatera glavna literarna dela. Najprimernejša literatura je seveda pravljica. Otroci naj bi spoznali vse vrste pravljič, tako tiste še iz časov naših staršev kot tudi sodobne pravljice našega časa. Medtem ko s starejšimi pravljičami otroci spoznavajo zgodovino, se s sodobnimi pravljičami prvič srečajo s sodobno kulturo. Bolj doživeto otroku pripovedujemo zgodbo, lažje se vživi v vlogo glavnih likov in s tem bolj močno doživlja zgodbo. V njej se počuti prijetno, lepo in se bo hotel še vračati.

V izobraževalnih ciljih je še eno znanje. To je spoznavanje formalnih značilnosti nekaterih književnih vrst. Osredotočila se bom na pravljico. Otroci se vse stvari učijo tako, da nove stvari shranjujejo v neke miselne sheme, v svoje male glavice, nato pa jih popravljajo in dopolnjujejo. In enako je tudi s pravljico. Če pri prvi pravljici izve določene podatke in pri naslednji še nekaj podatkov več, bo svojo miselno shemo preuredil, dopolnil in kaj tudi spremenil. Strokovnjaki v 70. letih so opazili, da otroci pri pripovedovanju zgodb že uporabljajo naslednje značilnosti, ki jih uvrščamo v izobraževalne cilje:

- naslov ali tipični začetek zgodbe (nekoč je živel ...);
- pripovedujejo v pretekliku;
- pravljični zaključek (in na koncu so vsi srečno živeli ...);
- posebna barva glasu za pripovedovanje pravljič;
- posebno prizadevanje, da bi bili pravljični liki čim bolj verjetni, tipične pravljične osebe (volk, čarovnica ...);
- tipična struktura pravljič (način zapletanja in razpletanja zgodbe).

(povzeto po: Kordigel 1999)

2.3.2 Funkcionalni cilji

Glavno vodilo je razvijanje recepcijske sposobnosti. Kaj je recepcijska sposobnost? Je sposobnost ustvarjalne komunikacije s književnim besedilom, je sposobnost zaznavanja, razumevanja in vrednotenja književne umetnine, je

sposobnost preseči svoj lastni izkušenijski svet in v nekom drugem (književni osebi) ugledati košček samega sebe – iz popolnoma drugačne perspektive, je tudi sposobnost sestavljanja svojega lastnega besedilnega pomena. Recepcijsko sposobnost lahko razviješ le s ponavljanjem. V književni vzgoji to pomeni, da jo razvijaš z branjem/poslušanjem in ustvarjanjem novih pomenov zgodb. Otroci se srečujejo z dvema govornima situacijama – pragmatično in literarnoestetsko. Pri pragmatični govorni situaciji si podatki sledijo eden za drugim in jih otrok tako zлага na kupček ter jih shranjuje. Na koncu zgodbe natančno vemo, kaj nam je govorec hotel povedati. Pri recepcijski situaciji pa shranjevanje podatkov ni uporabno, saj prihajajo podatki v zgodbah ločeno in ne po vrsti. Za recepcijsko situacijo se mora otrok naučiti recepcijske sposobnosti drugega postopka kopičenja podatkov. Pomembno je, da je otrok zmožen brati »za nazaj«. Pri leposlovnih besedilih nas avtor lahko preseneti in sredi dogajanja obme zgodbo in vse, kar smo prebrali do tedaj, nima smisla. Zato moramo pri branju književnih del biti sposobni se naučiti popravljati podatke, ki smo jih prebrali do tistega dela, ker so samo začasni. Dokončni smisel zgodbe lahko izvemo šele, ko preberemo zgodbo do konca. Že v vrtcu je pomembno usposabljanje otroke za branje književnih del. Vzgojiteljica mora biti pri tem potrpežljiva in ne sme prehitovati s kakšnimi znanstvenimi dognanji. Ko pride v zgodbi do kakšne takšne situacije, mora vzgojiteljica poslušati vse različne načine, kako si situacijo predstavljajo otroci. Ko jih bo poslušala in slišala vsa mnenja, jih bo lažje pripeljala do pravega pomena zgodbe. To lahko stori tudi s ponovitvijo tistega besedila, v katerem je dana nerazumljiva situacija, ali kako drugače. Ko zgodbo oz. tisti del preberejo še enkrat, ugotovijo, da morajo včasih pomen spremeniti in da se šele na koncu zgodbe oblikuje trdni pomen zgodbe.

Recepcijska sposobnost pa je razdeljena na tri skupine:

1. sposobnost odkrivanja vrat za identifikacijo, sposobnost miselnega in čustvenega sodelovanja v književnem svetu;
 2. sposobnost domišljjskega sooblikovanja književnega sveta;
 3. sestavljanje individualnega besedilnega pomena.
1. Večkrat doživim, da se pri določenih knjigah popolnoma vživim v glavnega literarnega junaka in se z njim smejem, jokam, postanem zaskrbljena ... Temu opisu se v književnosti reče identifikacija s književno osebo. Bralec se v času branja zgodbe z mislimi preseli iz realnega v nerealni književni svet. Bralec se ne preseli kot opazovalec, ampak se prestavi v enega izmed glavnih junakov in se z njim odziva na domišljjski svet. To je najbolj neposredni vstop v književno zgodbo, ki je sploh pogoj za literarnoestetsko doživetje. Za predšolske otroke je ta identifikacija s književno osebo pogoj za vstop v književni svet. Zato se moramo v vrtcu truditi za spodbujanje procesa

identifikacije s književno osebo. Najbolj jim jo bomo približali, če bomo poiskali take zgodbe, ki so primerne njihovi starosti, bralni sposobnosti in njihovim čustvenim situacijam. Če se bodo književne osebe približale otrokovim osebnostnim izkušnjam, značajskim in zunanjim lastnostim, željam, psihološkim stiskam, se bodo otroci poistovetili s to književno osebo in se bodo lažje »potopili« vanjo za čas zgodbe. Podobnost med bralcem in književno osebo imenujemo vrata identifikacije. Sposobnost identifikacije z literarno osebo pri književni vzgoji razvijamo postopoma.

2. Že samo naslov nam pove veliko. Kako pomagati otrokom čim bolj oblikovati pravične osebe in dogajanje po svojih merilih? Domišljija in zmožnost dodajanja svojih domišljijskih podatkov v zgodbo je v mladinski književnosti, še posebej v pravljici, zelo pomembna. Pri pravljici je značilno, da osebe ali dogajalnega prostora avtor ne opiše z veliko besedami, ampak raje pusti bralcu, da doda svoje domišljijske predstave. Samo tako bo otrok lažje dodal lastnost ali prostore iz svojega lastnega življenja v zgodbo, s tem pa se bo lažje vživel v glavne junake. Bolj se mu bo pravljica približala, bolj mu bo postala všeč in njegova. Temu, da bralec uporablja svoje notranje domišljijske zaznave ali zaznave iz svojega življenja v zgodbah, pravimo domišljijsko-čutna predstava. »Domišljijsko-čutna predstava je torej domišljajska podoba književnega dogajanja, ki nastane v bralčevih možganih potem, ko je avtorjeve podatke o videzu književnih oseb in podobi dogajalnega prostora dopolnil s svojimi predstavami o tem, kakšne naj bi bile književne osebe in kakšen naj bi bil književni prostor.« (Kordigel 1999: 26). Majhni otroci še niso zmožni popolnoma spreminjati videza čarovnikom, vilam, ampak na začetku uporabljajo realne podobe. S t. i. »analognim premikom« otroci čudežnim bitjem dodajo podobo iz svojega realnega življenja in ga samo malo polepšajo ali pogršajo. Tako so zmaji le ogromni kuščarji, velikani so zelo veliki navadni ljudje, čaravnice še grše starke, palčki pa stari pomanjšani možici ... Značajske značilnosti otroci povezujejo z zunanostjo. Zato otroci slabim, hudobnim likom pripisujejo grdo zunanost, medtem ko dobrim pripisujejo lepo oz. najlepšo zunanost. V obdobju egocentrične recepcije, tam do drugega leta starosti, otroci uporabljajo le svoje podobe iz realnega življenja (npr. Svoje igrače, svoj dom ipd.). Ko otrok pri približno drugem letu starosti preide v naivno pravično obdobje, pa uporablja tudi ostale kraje in predmete, ki jih pozna iz svojega realnega življenja, vendar niso stalno prisotne. Da bi bil zmožen kombiniranja dveh različnih prostorov ali bitij, pa mora nabrati ogromno domišljijskih slik v svoje možganske podatke, kar se zgodi šele v šolskih letih. V današnjem času so otroci preplavljeni z risankami in domišljijskimi filmi, ki so sicer domišljijsko bogati in otrokom ponujajo ogromno domišljijskih podob, vendar to okolje otrokovo domišljijo bolj zavira kot spodbuja. Pri gledanju risanke/domišljijskega filma otrok že dobi ponujeno podobo npr. samoroga ali vile, ki je ne more več spremeniti.

Takšen, kakršen je, je. Pri književnih zgodbah pa ima otrok možnost ustvariti svojega samoroga ali vilo, po svojih merilih, ki mu bolj približajo zgodbo in junake. V današnjem času starši nimajo dovolj časa se posvetiti otrokom in jim preprosto dajo gledati risanke, da se tudi oni odpočijejo. V vrtcu pa vzgojiteljice poskrbijo za kreativno bogatejše življenje, ki ga otroci uporabijo tudi doma. Otroško rabo domišljije lahko spodbudimo s pripovedovanjem najbolj nenavadnih, srhljivih zgodb. Najzgodnejše srečevanje z domišljijo spodbuja oz. posledično poveča domišljijo tudi v odraslih letih, poudarjajo psihologi. Pri prvem branju zgodbe mlajši otroci uspejo razbrati književne like, dogajalne prostore, ločijo dobro od slabega, se poistovetijo s književno osebo, ki jim je blizu. Zelo je pomembno, da jim eno zgodbo preberemo večkrat in ne samo enkrat ali vsakič drugo. Pri drugem branju bo otrok hitreje podoživel zgodbo, hitreje se bo poistovetil s svojim junakom in bolj bo uporabil domišljjske podrobnosti. Če je imel prejšnjič kralj le krono, mu bo zdaj lahko dodal še plašč, kraljevi stol, žezlo ... Je pa pomembno, da upoštevamo željo otrok, če ne želi slišati zgodbe še enkrat, saj mu očitno zgodba ni blizu in se ne more vživeti vanjo. V književni didaktiki je veliko metod, ki jih lahko v vrtcu uporabimo za bogatenje domišljjsko-čutnih predstav. Ena izmed njih je, da otrokom, ki imajo več težav pri uporabi domišljije za oblikovanje književnih junakov, pomagamo tako, da jih prosimo, naj zaprejo oči in poslušajo enkrat ali dvakrat del zgodbe ali kitico. Nato jih vprašamo, kakšen se jim je zdel lik, npr. če je zgodba govorila o kralju: Kakšen je bil tvoj kralj? Ne zavrnemo njegove trditve, ampak poslušamo še več otrok in njihovih predstav kralja. Naslednjič, ko bodo poslušali zgodbo, bodo imeli na izbiro več predstav kralja in bodo lahko uporabili katero domišljjsko predstavo od svojih prijateljev, ki se jim bo zdela bolj primerna k tej novi zgodbi. V vrtcu imamo možnost spodbuditi dogajalni prostor ali književni lik tudi tako, da ga vsi otroci pomagajo skupaj oblikovati, še preden beremo o njem. Ko bodo poslušali zgodbo, si bodo jasno predstavljali, kakšen lik je ali kje se zgodba dogaja, saj jo je pomagal soustvariti. Lahko samo besedno ali tudi likovno ... Tudi v vrtcu moramo uporabiti domišljijo.

3. Pri tretji recepcijski sposobnosti je omenjen besedilni pomen. Besedilnih pomenov je lahko več, toliko, da imajo svojo književno vedo, ki se imenuje estetika recepcije. V vrtcu lahko rečemo, da je besedilnih pomenov toliko, kot je otrok, čeprav so si med seboj podobni, pa vendar malo različni. Seveda pa tudi vzgojiteljčin in avtorjev pomen. V današnjem času je najpravilnejši pomen od otroka samega, saj mu nihče ne more vsiliti svojega/drugačnega pomena. Vzgojiteljica mora poznati otrokov bralni razvoj, da lahko pripravi dobro književno aktivnost, primerno starosti otrok. Če pozna bralne zmožnosti, lahko na določenem delu otroke opozori, če misli, da bodo otroci spregledali del v zgodbi. Veda o mladem bralcu (ukvarja se s proučevanjem

otrokovega doživljanja literature) trdi, da obstajajo nekateri znaki/načini bralnega razvoja, ki jih otroci prehodijo vedno v istem vrstnem redu, in zato lahko otroke razporedimo v različne faze. Kot najbolj primerne faze so strokovnjaki izbrali Piagetove. Nas najbolj zanima predoperacionalno obdobje, to je od drugega do sedmega leta, ki ga večinoma otrok preživi v vrtcu. Dvoletni otrok še ne pozna jezikovnih znakov, zato uporablja pet različnih t. i. diferenciranih znakov, ki jih opisuje Piaget. Te se pojavljajo po vrstnem redu:

- odloženo posnemanje, ponavljanje (posnema oz. pokaže določene čustvene izraze književnega junaka);
- simbolna igra (uporabi lutko za prikaz dogodka iz zgodbe ali uporabi predmete in odigra vlogo v knjigi ...);
- otroška risba (otrok nariše najljubšega junaka iz zgodbe);
- notranje slike (nastajanje domišljjsko-čutne predstave);
- jezik.

Ko otroci obnovijo zgodbo, je za nekatere zelo težko in imajo probleme še v šolskih klopeh. Zato mora vzgojiteljica poznati teh pet diferenciranih znakov, ki jih otroci uporabljajo namesto govora, ker jim je lažje pokazati obnovo z lutkovno igro ali sliko, kot pa govoriti o zgodbi. Receptijske sposobnosti se začnejo razvijati že v najmlajših letih, npr. pri bibarijah ali prstnih igrah, kjer je književnost povezana z nečim lepim in prijetnim. Najmlajšim otrokom so všeč rime, ker pri njih uporabljamo določene intonančne tone in so vedno povezani z ugodjem, ki ga sprožimo na koncu bibarij in prstnih iger. Obdobje intuitivne inteligence delimo z vidika receptijskih sposobnosti na še dve obdobji:

- obdobje egocentrične recepcije in
- naivno pravljичno obdobje.

Obdobje egocentrične recepcije velja za najmlajše otroke. Približno od devetega meseca dalje nekje otrok začne razumeti, da imajo stvari imena. Takrat začne oblikovati svoj prvi besedni zaklad. V tem obdobju je otrok zmožen poslušati zgodbe ali pesmi, v katerih vidi samega sebe, podoživlja čustvene asociacije iz lastnega življenja. Otroci s temi zgodbami/pesmicami spoznavajo svet odraslih in se z njim lažje spoprimejo.

V naivno pravljичno obdobje spadajo otroci, ki že razumejo množične pojme in jih v zgodbi povezujejo. To so otroci, stari od dveh do sedem let. »Naivno« se imenuje, ker otroci slepo verjamejo, da se čudeži iz zgodb lahko že jutri zgodijo tudi njim, kjer je domišljjsko dogajanje iz zgodb del njihovega realnega življenja. »Pravljično« obdobje pa zato, ker je pravljica najbolj primerna književna zvrst za to starost, po kateri tudi otroci logično razmišljajo. Primerna starost za poslušanje pravljic je nekje od četrtega

do šestega leta, takrat ko otrok lahko sledi celotni zgodbi brez prekinitve. Obstajajo štiri značilnosti pravljice, zaradi katerih se pravljica ločuje od ostale mladinske književnosti. To so: pravljичne osebe, dogajalni prostor, čas in socialno okolje, pravljичni motivi in motivacija v pravljici.

Pravljичne osebe imajo ponavadi zelo preproste lastnosti, ki se ločijo na dobre in slabe. Npr. pridnost – lenoba, lep – grd, strah – pogum ... Nimajo posebnih oblik, ker jih otroci ne bi mogli dojeti. V sodobni pravljici so to lahko otroški liki, živali, rastline, predmeti/igračke, nebesni pojavi/telesa, liki iz ljudskega pravljичnega izročila, ki prevzemajo človeško vlogo in njihove lastnosti. Zato je pravljica otroku tako blizu, ker vse like dojema kot žive in smiselne.

Dogajalni prostor, čas in socialno okolje nikoli niso opisani z veliko besed, včasih sploh niso omenjeni. Ravno zato, da si jih otrok lahko ustvari sam in uporablja prostore, kraje iz svojega lastnega življenja.

V kratki sodobni pravljici se najdejo motivi za preskok iz realnega v domišljjski svet, ki pozitivno vpliva na otroke, saj so otroci pripravljeni verjeti, da čudeži obstajajo in lahko tudi oni odpotujejo v čudežne dežele, kjer se njihove težave rešijo na preprost način. To je največji motiv, ki prepriča otroke pri branju pravljič. Zaradi uporabe domišljije so otrokom pravljice najbolj všeč.

To so zmožnosti otroka v bralnem razvoju in po svojih zmožnostih bo otrok ustvarjal svoj besedilni pomen. Na začetku bodo skopi, kratki, z vajo pa bodo postajali boljši in bogatejši. Njihove recepcijske sposobnosti pri ustvarjanju besedilnega pomena se bodo večale le, če bomo otroku omogočili veliko vaje. Vaja pa pomeni, da mu bomo brali in brali ogromno dobri literarnih del ter mu s tem polnili domišljjske in besedne vzorce.

(povzeto po: Kordigel 1999)

2.3.3 Vzgojni cilji

Velja dejstvo, da bi s književnostjo otroke vzgajali, in to velja že zelo dolgo. V kratki sodobni pravljici ni moralnih sporočil, zato so vzgojni cilji lahko doseženi le med zgodbo. Velja, da otrok ne moreš vzgajati s književnostjo, če jim boš konkretno nakazal, zakaj boš bral določeno literarno delo, ampak se bodo cilji uresničevali sami, ob spontanah srečanjih s književnostjo. Če poznamo določeno situacijo pri otrocih, poiščemo pravljico, katere glavni lik ima enake lastnosti ali ravna enako. Otroci se s knjižnimi junaki poistovetijo in lažje razumejo vsebino zgodbe. V predšolski dobi lahko s književnostjo vzgajamo osnovna moralna stališča, kot je npr. ločiti dobro od slabega. Če npr. junak naredi nekaj slabega, na to opozorimo otroke, ali se jim zdi, da je naredil

prav in kako bi oni ravnali. Enako lahko s književnostjo približamo predšolskim otrokom osnovne poteke dneva. Da si umije zobe, preden gre spat, ali da se hodi v vrsti po pločniku. Pravljic, ki slikajo realna življenja otrok, je v sodobnem času ogromno. S tem so jim blizu in se spontano spomnijo, da se nečesa ne dela, saj se je temu junaku zgodila določena kazen. To lahko pomnijo le starejši otroci. Manjši otroci si te kazni v zgodbah ne jemljejo k srcu. Ne moremo pa s književnostjo otroka učiti naravnih zakonitosti, prometnih zapovedi ipd., saj v književnosti veljajo drugačni zakoni, za katere ni nujno, da se držijo resničnih.

(povzeto po: Kordigel 1999)

2.4 Vloga lutke v vrtcu

Kjerkoli sem brala in iskala literaturo o lutkah, sem prebrala, in tudi sama verjamem v to, da ima lutka čarobno moč. Lutke otroke očarajo, se z njimi hitro spoprijateljijo, postanejo njihove največje zaupnice. Otroci se v družbi lutk veliko bolj sprostitijo. Da lutka srčno oživi, mora tudi vzgojiteljica verjeti v čarobnost lutk. Čeprav lutka oživi šele v vzgojiteljčini roki, je to za otroka drugotnega pomena. lutka je ena izmed njih, vzgojiteljica pa je le avtoriteta. Z lutko se otrok sreča že zelo zgodaj. Če že ne doma, pa vsekakor v vrtcu. Lahko že v prvem dnevu v vrtcu, ko mu lutka pomaga premagati strah pred novim prostorom in ljudmi, otroke navdajajo z žarom in veseljem. Kadar stopi lutka v prostor z otroki, jih prevzameta vznemirjenje in napeto pričakovanje. Ko lutka oživi, postane višja avtoriteta od vzgojitelja. Otroci se lahko k lutki zatečejo po pomoč, lahko ji zaupajo najbolj skrivne misli, lahko jim pomagajo pri spoznavanju ostalih otrok. Kadar ima otrok težave, mu lahko prav lutke pomagajo pri njihovem premagovanju. Lutke lahko spodbujajo in umirjajo. Krasne so za usmeritev vodenih dejavnosti, z njimi se lahko počne vse. Otroci spoznajo lutko najprej v roki vzgojitelja (ali druge osebe), nato pa tudi sami poskušajo oživeti kakšno igračo ali preko lutke izražati svoja mišljenja. lutka zelo pripomore pri gradnji otrokove samozavesti. Že samo če otrok naredi sam svojo, je nanjo ponosen. Ni treba, da je ta lutka estetsko dograjena, pomembno je, da jo je otrok naredil sam, kot si je to zamislil, in ji nato tudi vdihnil življenje. Mnogokrat mislimo, da otrok, ki še ne govori ali ima težave s komunikacijo (je tih in zadržan), ne zmore povedati oz. pokazati svojih čustev in misli. Mogoče je otroku težko govoriti direktno z odraslim, z lutko pa ne bo imel toliko težav. lutka otroku predstavlja nekakšen ščit, zaradi njega se ne počuti izpostavljenega. Otrok se ne počuti odgovornega za dejanja ali besede, ki jih izgovori lutka, zato je pri animiranju veliko bolj sproščen. Z njo bo mogoče povedal za kakšno težavo, ki jo ima, pa je drugače ne bi želel izpostavljati. Vloga lutke je, da jo lahko animira vsak otrok. Pa

je lahko to tih, zadržan, nastopaški, hiperaktivni ali osamljeni otrok. Vsi lahko oživijo lutko in preko nje izrazijo prava čustva. Poleg vseh pozitivnih lastnosti, ki jih lutka sproža v otroku, je tudi ta, da je zelo dober pripomoček pri razvijanju govora, pripomore h komunikaciji, popravljanju napak pri govoru, razvija sposobnost poslušanja ...

Otrok je v igri z lutko zelo sproščen in z njo se vsestransko razvija. Ko je otrok sproščen, se preda domišljiji, ki ga popelje v čarobni svet, v katerem sanjari. Otrok v domišljiji nima mej. Če bi kdaj opazovali otroke pri spontani igri z lutkami, bi opazili njihove pogovore ali opise različnih dežel, po katerih lutka potuje, različna bitja, ki jih srečuje. Posebno pa je, da je v tem čarobnem svetu vse mogoče, saj otrok verjame v lutko. To vero primerjajo z animizmom, pri katerem imajo vsi predmeti dušo. Tudi igrače ali razni priljubljeni predmeti v otrokovi domišljiji imajo dušo in morda ravno zaradi tega lutke otroke tako očarajo.

Razvijanje domišljije je v današnjem času kar pomembno. Otroci dobivajo iz vseh različnih medijev različne domišljijske podlage, ki pa jih ne znajo uporabljati. Pustiti moramo otroke kreativno ustvarjati in igra z lutko daje ogromno možnosti za to.

(povzeto po: Borota, Geršak, Korošec, Majaron 2006 in Korošec, Majaron 2002)

Vedno več je govora o stalni prisotnosti lutkovnih dejavnosti v vrtcu. Lutka se lahko uporablja na vseh področjih v kurikulumu: pomaga pri kreativnem izražanju, spodbuja k samostojnosti, v spontani lutkovni igri, kar razvija besedne komunikacije, dviga samozavest, rešuje čustvene in druge konflikte. Skratka, lutka pripomore izboljšati pogoje v izobraževalnih procesih na vseh področjih in za doseganje naslednjih izobraževalnih ciljev:

- spodbujanje kreativnega izražanja,
- stimuliranje in povečanje domišljije,
- razvijanje spontanega besednega izražanja,
- izboljšanje govora in izgovarjave,
- razvijanje spretnosti pisanja in gladkega branja,
- pridobivanje občutka za vrednotenje literature,
- medsebojno usklajevanje in razvijanje občutka za čas in prostor,
- spodbujanje otrokovega občutka lastne vrednosti,
- razvijanje samozaupanja in doseganje osebnega zadovoljstva,
- spoštovanje strahov, agresije in frustracij na sprejemljiv način,
- razvijanje socialno-interakcijskih spretnosti,
- pridobivanje sposobnosti za reševanje problemov,
- izboljšanje fine motorike,
- opazovanje sveta z vsemi čutili,

- zapomniti si opazovano, nato pa to obdelati in oživeti z lutkami,
- vrednotenje dela.

Za vsako dejavnost v vrtcu, ki jo vzgojiteljica pripravi, si mora dobro in natančno določiti cilje, ki jih hoče z njo doseči.

(povzeto po: Majaron 2006/2007)

Pri prvih srečanjih z lutko v vrtcu so otroci stari od enega do dveh let. Njim moramo lutke približati počasi, z ljubeznijo in potrpljenjem. Lutke jim pripovedujejo kratke pesmice, izštevance. Lutke (kot vedno) bodo otroke pritegnile in njihovo pozornost usmerile nase. Če že delamo lutkovno predstavo pri tej starosti, naj ne bo daljša od pet do deset minut. Vzgojiteljica mora tudi poznati otroke in njihovo zmožnost pozornosti. Primere so mehke lutke, ki so prijetne na dotik in se lahko otroci z njimi tudi »pocrkljajo«. Dvoletniki so že zmožni narediti preproste lutke iz različnih materialov. Animirajo jih bolj z glasovi, kot so oponašanje živali ali človeka. S tem spodbujamo začetek verbalne komunikacije.

(povzeto po: Latshaw 1978)

Primeri jezikovnih dejavnosti z lutko:

- posluša svoji starosti primerne zgodbe, pravljice, uganke, pesmi s pomočjo lutke ali brez;
- sodeluje v igrakah s prsti, v akcijskih igrakah (Biba leze, biba gre), bibarijah, prstnih igrakah;
- animira igrače, lutke in predmete;
- v igri uporablja enostavne rekvizite.

(povzeto po: Medved Udovič 2006/2007)

V obdobju od dveh do treh let otrok že lahko spremlja daljše predstave. Z animacijo lutkam vnašamo življenje, ki otrokom spremeni »fiksno sliko« iz knjig v živo sliko. So bolj sposobni uporabljati svoje roke, zato so pomembne dejavnosti z lutko. Pomembno je, da jo lahko primejo in poskušajo animirati. Pri teh letih otrok že doživlja zgodbo in jo poskuša poustvariti. Namesto lutk lahko uporabi različne predmete. Po tretjem letu starosti se otrokova domišljija zelo razvija, vedno več je prisotna simbolna igra. Pomembno je, da mu predstavimo zgodbe, primerne njegovi starosti, saj otrok sprejema zgodbo z odprtim srcem, si jo želi posnemati, poustvariti in preoblikovati. Začne se sam igrati v lutkovnem kotičku, sami izdelujejo lutke. Dobro je, da so lutke stalno prisotne, da otroci sami posežejo po njih in posnemajo govor odraslih, gibanje ter prehajajo v kreativne domišljiske igre.

(povzeto po: Latshaw 1978)

Primeri jezikovnih dejavnosti z lutko:

- posluša svoji starosti primerne zgodbe, pravljice, uganke, pesmi s pomočjo lutke ali brez;
- uporablja predmete tako, da predstavljajo druge predmete;
- animira igrače, lutke in predmete;
- v igri uporablja enostavne rekvizite, scenske prvine in prvine kostuma;
- prisostvuje pri preprosti lutkovni predstavi v vrtcu;
- obišče gledališko predstavo, igrano in lutkovno;
- igra se, vživlja in posnema živali, osebe, odnose med njimi z uporabo glasu, telesa, prostora, lutke, predmeta, kostuma, maske.

(povzeto po: Medved Udovič 2006/2007)

V drugem starostnem obdobju, to je od treh do šest let, se otrokova domišljija neumorno razvija. Vedno bolj se izvaja spontana simbolna igra. Otrok ima na podlagi simbolne igre vedno več izkušenj, ki jih potem uporablja v svojih spontanah simbolnih igrah. Otrok vse opazuje in želi posnemati, po svoje oblikovati. Pomembno je, da so lutke enostavne, z malo podrobnosti in posebnosti. Pri tej starosti so otroci že sposobni izdelovati svoje lutke in nato tudi sodelovati v preprosti lutkovni predstavi. Kjer imajo lutkovni kotiček, otroci sami posegajo po lutkah in si izmišljajo razne igre ter predstave. Če jih bomo spodbujali k igri z lutkami in jim dajali zgled, bodo otroci razvijali svojo domišljijo, ko nas bodo posnemali z govorom in gibanjem lutke.

(povzeto po: Latshaw 1978)

Primeri jezikovnih dejavnosti z lutko:

- posluša pravljice, zgodbe, uganke, pesmi;
- obišče gledališko predstavo, igrano in lutkovno;
- izvaja dejavnosti, v katerih po svojih željah v simbolni igri in igri vlog posnema ter igra osebe, živali, predmete;
- samostojno pripoveduje zgodbe, jih obnavlja in si izmišljuje svoje;
- zamišlja si in izvaja animacijo z raznimi vrstami lutk in predmeti;
- sodeluje v igri, ki ima več prizorišč;
- izmisli si zgodbo, pesem, ki jo z otroki zaigrajo z lutko;
- gleda predstavo, uporablja in razlikuje gledališka sredstva (scenska prvina, scenski predmet, kostum, razsvetljava, zvok, maska, lutka);
- doživlja, izvaja, zamišlja si različne napetosti v dramsko-lutkovnem dogajanju;
- zamišlja si in režira dogajanja v prizoru, v celoti predstave.

(povzeto po: Medved Udovič 2006/2007)

Igra z lutkami je pomembna tudi za vzgojitelja:

- omogoča boljše razumevanje (spoznavanje) otroka;
- otroke spodbuja, da na vzgojitelja gledajo drugače; spodbuja vzgojiteljevo ustvarjalnost;
- ponuja alternativne možnosti poučevanja;
- spodbuja veselo vzdušje.

Različne uporabe lutk v vrtcu:

- spontana igra z lutko v lutkovnem gledališču,
- lutkovni ljubljencek (ena lutka, ki je stalno prisotna v skupini pri različnih dejavnostih),
- vodena lutkovna dramatizacija,
- pogovor skozi lutko,
- učenje in poučevanje z lutko,
- izdelava lutke,
- pripovedovanje z lutko.

(povzeto po: Majaron 2006/2007)

»Pripovedovanje zgodb, učenje pesmi, predstavitev poezije ali vsebine knjige s pomočjo lutk je eno največjih bogastev, ki nam jih lutke nudijo. Ko zgodbo pripoveduje junak v prvi osebi, doživimo zgodbo na čisto drugačen način, kot če jo nekdo prebere. Tako kombinacija literarne umetnosti in lutk, s svojo obliko, barvo, dimenzijo in gibanjem, obogati literarno doživetje. Med otroki in lutkami je med predstavitvijo prisoten dialog, ki ga pri branju ali pripovedovanju zgodbe ni. Otroci se vsak na svoj način vživljajo v lutkovne junake, jih spodbujajo, sprašujejo, spreminjajo glasove in like globlje doživljajo.« (Borota idr. 2006: 128)

3 EMPIRIČNI DEL

3.1 Opredelitev problema

Sodobna pravljica je pomembna za otroke, ker so v njih opisane težave, s katerimi se otroci srečujejo v današnjem času, kot so npr. ločitev staršev, osamljenost edinčkov, pomanjkanje časa staršev zanje ... Pomembno pa je, da so v sodobnih pravljicah opisane tudi rešitve oz. pogovori zanje. Sodobna pravljica je otroku blizu po času in dogajanju. Še posebno jim je blizu kratka sodobna pravljica z otroškim glavnim literarnim likom v ospredju. Sodobnih pravljic slovenskih avtorjev je v današnjem času

zelo veliko in tako imajo vzgojiteljice pri svojem delu na voljo široko izbiro pravljič. Za vsakega otroka lahko najdejo primerno pravljič, v kateri se otrok lažje poistoveti z glavnim likom, še posebno tisti, ki ima enake težave kot glavni lik v zgodbi.

Poslušanje pravljič je za otroka ena izmed najboljših razvojnih spodbud in ima zelo velik pomen za otroke. Spodbuja razvijanje domišljije, bogati besedni zaklad, večja samozavest ... Sodobne pravljič so enako pomembne tudi za zabavo in užitek. V njih ni moralnih sporočil, njihovo »sporočilo« je, da se otrok ob branju zabava, da doživlja zgodbo na čustveni ravni in spozna literaturo kot nekaj čudovitega.

3.2 Cilji in namen

V raziskavi sem hotela dokazati, kako pomembna je lutka v vrtcu pri branju zgodb. Želela sem preveriti, katero zgodbo bodo otroci raje poslušali. Tisto, ki jo preberemo iz knjige, ali tisto, ki jo preberemo s pomočjo lutke. Zanimalo me je tudi, katero zgodbo bodo lažje obnovili; z lutko ali tisto brez nje. V raziskovalni skupini so se že večkrat srečali z lutkami, vendar ni stalno prisotna. Kadar berejo zgodbe, jih večkrat berejo brez pomoči lutk. Pred raziskavo sem določila naslednje cilje:

- prikazati prednosti lutkovne motivacije za sprejemanje sodobnih pravljičnih besedil v vrtcu in
- analizirati izbrane sodobne pravljič ter predstaviti književnodidaktični scenarij za njihovo obravnavo v vrtcu.

3.3 Hipoteze raziskav

Določila sem naslednje hipoteze, ki jih bom poskušala podpreti z raziskovalnimi primeri:

- Lutkovna motivacija je zelo učinkovita za sprejemanje sodobnih pravljič v predšolskem obdobju.
- Besedna motivacija je manj spodbudna za sprejemanje sodobnih pravljič v vrtcu.
- Pripovedovanje pravljič je učinkovitejše z likovno podporo kot brez nje.

3.4 Metodologija

Uporabila sem kvalitativno metodo zbiranja podatkov. Pri tem je bila tehnika zbiranja podatkov etnografska metoda, kar pomeni opazovanje z udeležbo.

3.5 Vzorec

Raziskavo sem opravljala v vrtcu Gumbek, v občini Dolenjske Toplice, natančneje v skupini Zlate ribice. Obiskala sem jo dvakrat. Prvič 22. 4. 2013 in drugič 8. 5. 2013. Otroci so stari 4–5 let. Statistični vzorec za mojo raziskavo je bila celotna skupina, ki šteje 20 otrok. V analizo obnove na posnetkih pa sta bila vključena dva otroka; en deček in ena deklica.

3.6 Opis instrumenta

Za prvi obisk v vrtcu sem potrebovala knjigo, videokamero, fotoaparater in diktafon. Za drugi obisk sem poleg vseh zgoraj naštetih pripomočkov potrebovala še lutke. Glavno lutko sem izdelala doma, stranske lutke (dedek, babica, urar) pa sem si izposodila v vrtcu.

3.7 Potek raziskave

Za dosežek rezultatov v prikazani raziskavi sva se z mentorico dogovorili, da izvedem dva nastopa v isti skupini. Prvi nastop naj bo branje zgodbe iz knjige, drugi nastop pa branje zgodbe s pomočjo lutke. Po koncu nastopa naj iz skupine otrok vzamem pri obeh nastopih istega dečka in isto deklico na pogovor oz. pripovedovanje zgodbe. Deček pripoveduje zgodbo ob listanju knjige, deklica pa samostojno pripoveduje zgodbo. Za pripovedovanje zgodbe ob listanju knjige sem izbrala dečka, ker iz dosedanjih izkušenj vem, da so dečki manj pozorni kot deklice. Pred nastopi sem se skupaj z vzgojiteljico dogovorila o izbiri zgodb. Morala je biti sodobna slovenska pravljica, ki je otroci še niso poznali.

Za prvi nastop – branje zgodbe iz knjige – sva izbrali zgodbo avtorice Andreje Stanjko *Prav zabaven dan*, ilustratorica: Maja Lubi.

Andreja Stanjko je profesorica angleščine in nemščine ter prevajalka. Že nekaj let poučuje in prevaja. Občasno objavlja članke na spletnih portalih. *Prav zabaven dan* je edina pravljica te avtorice.

Slika 1: Pravljica *Prav zabaven dan*

(<http://www.emka.si>, 2013)

Povzetek zgodbe: Medu je dolgčas, rad bi poiskal svoje prijatelje, da bi se skupaj zabavali. Ni mu všeč mamin predlog o peki piškotov, zato se odpravi v gozd, kjer sreča lisico. Tudi njen predlog Medu ni všeč. Lovljenje z vevericami tudi ne, saj so zanj prehitre. Sredi gozda je spoznal bobra, ki mu je predlagal, da skupaj zgradita jez. To pa se mu je zdelo dovolj zabavno. Po končanem delu sta zaplavala v novo nastalem ribniku. Ker ostale živali ne znajo plavati, sta se odločila, da bosta zgradila splav. Medvedkova oče in mama sta bila zaskrbljena, ker Meda ni bilo domov za kosilo, in sta ga šla iskat. Sledila sta vonjem in vzklikom živali ob ribniku in ga tam našla, kjer se je piknik nadaljeval pozno v noč. »Pozno v noč, preden je Medo zaspal, je pomislil: Bil je prav zabaven dan.« (Stanjko 2011: 21, 22)

Pravljica *Prav zabaven dan* spada med kratke sodobne pravljice s poosebljeno živaljo kot glavnim literarnim likom. Glavni lik Medo se obnaša kot otrok (potrka na vrata volčjega doma idr.) in tudi stranski liki, ki so tudi poosebljene živali, se obnašajo enako kot majhni otroci.

Sintetična dogajalna linija je en dan iz Medovega življenja.

Dogajanje je značilno za te vzorce kratke sodobne pravljice – dvodimenzionalnost se dogaja v enem svetu. V tej zgodbi realne ravni dogajanja ni. Čeprav M. Kobe opisuje, da je v takih primerih svet ljudi prenesen v živalski svet, bi poudarila, da je v tej zgodbi svet ljudi prenesen le toliko, da živali hodijo in opravljajo dolžnosti, ki jih sicer živali delajo (bobri podirajo drevesa, medvedi lovijo ribe, veverice plezajo ...), le na človeški način.

Funkcija glavnega literarnega lika je, da Medo kot glavni junak zgodbe že od samega začetka deluje samostojno in se obnaša kot vsak otrok v sodobnem času, ki mu je kdaj dolgčas. Ne komunicira s svetom ljudi, ker človeški svet ni prisoten.

Dogajalni prostor je postavljen v gozd. Nikjer ni nobenega opisa, da bi kraj in čas dogajanja preselili v sodobni čas. Zgodbo zaradi vseh drugih morfoloških značilnosti uvrščamo v kratko sodobno pravljico.

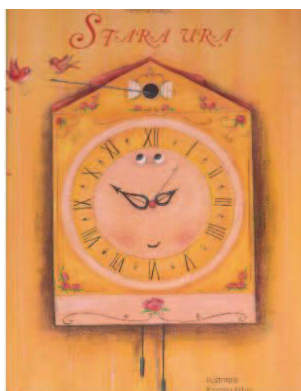
V tej zgodbi deluje vsevedni pripovedovalec, ki vodi zgodbo in ima pregled na vse dogajanje. Nima stika z bralcem.

V zgodbi ni moralnega sporočila. Avtorica hoče z zgodbo popestriti otrokov dan.

Za drugi nastop – branje zgodbe s pomočjo lutke – sva z vzgojiteljico izbrali pravljico *Stara ura*, avtorice Helene Kraljič, ilustratorica: Kristina Krhin.

Slika 2: Pravljica *Stara ura*

(<http://www.emka.si>, 2013)

Helena Kraljič je slovenska pisateljica. Po poklicu je diplomirana ekonomistka. Preden je postala pisateljica, je opravljala več različnih del, ki je niso tako razveseljevala kot pisateljstvo. Leta 2001 je napisala svojo prvo pravljico *Sladkorni Jurij* in se odločila nadaljevati v tej smeri. Do leta 2005 je svoje knjige in pravljice tudi sama ilustrirala. Nato je ustanovila založbo Morfem. Do danes je pisateljica napisala 5 romanov, 3 enciklopedije, 45 pravljič in ugank za najmlajše. Naj naštejemo le nekaj pravljič: *Jelenja past*, *Dežela čarodejev*, *Stekleno mesto*, *Zaljubljeno strašilo*, *Potopljeni zaklad*, *Svet v barvah*, *Stonoga Tina išče moža*, *Dogodek v mestnem logu*, *Pošast v vrtcu*, *O soncu, ki ni moglo zaspati i ...*

Povzetek zgodbe: Zgodba govori o stari prevzetni uri. A ura, ki je za svoja leta krasno ohranjena in je v ponos dedku in babici, se nenehno pritožuje. Kukavico ozmerja, da preglasno kuka. Zaradi glasnega tiktakanja pa jo boli glava. Nekega dne zato kukavice ni več iz svoje hiše. Ura se ne neha pritoževati in kazalca nehata tiktakati. Čez nekaj mesecev se ura znajde pri urarju, ki ugotovi, da ni več uporabna. Soseba, ki visi poleg nje na steni, ji pove, da je njen čas minil in da bodo njene dele

uporabili za popravilo drugih ur. Stara ura je žalostna in prosi kukavico in kazalca, da spet začnejo delati. Kazalca in kukavica se ozrejo okoli sebe in si ne znajo predstavljati, da bi živeli kje drugje, zato se odločijo, da dajo uri še eno možnost. Ura je hvaležna. Spet visi pri dedku in babici na steni in kaže pravi čas. Kazalca glasno tiktakata in kukavica glasno kuka. In stare ure to niti malo ne moti.

Tudi pravljica *Stara ura* je kratka sodobna pravljica, napisana v sodobnem času, čeprav se začne z: »Nekoč je stanovala ...« Spada v vzorec kratke sodobne pravljice z oživljeno igračo/oživljenim predmetom kot glavnim literarnim likom, saj stara ura kot glavni lik ne potrebuje človeškega lika, da oživi, ampak deluje kot živ, samostojen lik od začetka zgodbe. Človeški liki se v zgodbi pojavijo kot stranski liki, vendar ne komunicirajo z uro ali s kazalci ali s kukavico.

Sintetična dogajalna linija je izsek iz življenja ure od takrat, ko se začne pritoževati, pa do takrat, ko ugotovi, da je bila preveč prevzetna, in se opraviči.

V zgodbi je dvodimenzionalni način v enem samem svetu, kot je za ta literarni vzorec značilno. Realni svet ljudi je ves čas prisoten in se ga glavni literarni lik tudi zaveda, vendar ne komunicira z njim.

Tudi v tej zgodbi čas ni določen, le z začetno besedo »nekoč«. Dogajalni prostor je pri babici in dedku doma ter nekaj časa v popravilnici ur.

Zgodba je napisana z vsevednim pripovedovalcem. Celotno zgodbo vodi in ima ves pregled nanjo.

V kratki sodobni pravljici ponavadi ni moralnih sporočil, vendar je za avtorico Heleno Kraljič značilno, da vedno na koncu zgodbe doda neko moralno sporočilo. V tej zgodbi avtorica sporoča, da se ne smemo tako prevzetno in grdo obnašati do drugih, saj na koncu lahko ostanemo brez prijateljev. Tudi ura spozna napako in se kazalcem ter kukavici opraviči.

Prvič sem v vrtec prišla 22. 4. 2013. Prišla sem ob taki uri, ko imajo predvidene vodene dejavnosti, tj. ob 10.00 uri dopoldne. Ko sem prišla v skupino, so me vsi lepo pozdravili, opazili pa so, da imam s seboj kar nekaj pripomočkov. Ko sva z vzgojiteljico postavili kamero, so nekateri že komaj čakali, kaj se bo zgodilo. Posedli so se v polkrog, na drugi strani sem sedela jaz. Pred začetkom sem se predstavila in kar nekaj otrok me je prepoznalo, saj se srečujemo na hodnikih, kamor pripeljem najstarejšega sina Taia, ki ga tudi poznajo. Ker me vsaj na videz poznajo, je bilo vzdušje sproščeno že na začetku. Pred začetkom branja pravljice sem jih pozvala, da se tudi oni predstavijo.

Pravljico sem brala 7 minut in 22 sekund. Na videoposnetku se vidi, kako so otroci poslušali.

Nekateri so zelo težko ves čas sedeli, pa čeprav je vse skupaj trajalo približno 9 minut. Že na začetku so se dve deklici in en deček ves čas gibali oz. zibali z nogami. Opaziti je, da se po določenem času (kolikor vsak posameznik zdrži), začnejo »igrati sami s seboj«. En deček se je začel pretegovati, kar nekaj se jih je igralo s svojimi lasmi. Le nekaj otrok je skoraj nepremično poslušalo zgodbo.

Slika 3: Predstavitev skupine

Po petih minutah in pol je v igralnico prišla pomočnica vzgojiteljic. Otroci so za nekaj sekund pogledali stran, vendar večine otrok premor ni toliko zmotil, da bi jih odvrnil od poslušanja. Deček, ki je sedel prvi v vrsti poleg mene, je velikokrat hotel kukati v knjigo za ilustracijami. Drugi deček, ki se je med branjem zgodbe ves čas presedal in pretegoval, je po koncu zgodbe rekel: »Ta je bila pa lepa.«

Slika 4: Branje zgodbe

Slika 5: Otroci poslušajo pripovedovanje zgodbe

Slika 6: Deček želi videti ilustracije v knjigi

Po končanem branju sem šla najprej z dečkom v prosto igralnico, kjer sem posnela njegovo obnovo.

Tabela 1: Obnova dečka po branju zgodbe iz knjige

Naslov knjige je bil? Se spomniš kako? Spodbudila sem ga, da je poleg pripovedovanja listal knjigo.	Medo, ki mu je dolgčas.
Kako je bilo Medu? Se je zabaval?	Ni se mogel zabavati, zato ker mu je bilo dolgčas. Potem pa mu je mami rekla, naj gre peč piškote.
Pa je bil Medo zadovoljen?	<i>Odkimava.</i>
Ne. Je šel peč piškote?	<i>Odkimava.</i>
Ne. Kaj pa se je odločil?	Da bo šel v cerkev.
V cerkev bo šel?	Ja, da bo šel k Bogcu.
Res?	<i>Prikimava.</i>
Se ni spomnil, da ga je prijatelj povabil, da se bo igral z njim nogomet? Si se spomnil, h kateremu prijatelju?	<i>Nepremično gleda v knjigo.</i>

Je bil Volkec?	<i>Prikimava.</i>
Pa je potem medved šel k Volkcu?	Ne, ker ga ni bilo doma.
Je šel medved naravnost k Volkcu ali se je še pri kom ustavil?	Pri lisici.
Mu je lisička kaj predlagala?	Ja, da bi se s punčkami igral.
Kaj mu je še hotela narediti? Z njegovo dlako.	Hm, hm, take čopke.
Je bil medved zadovoljen s tem predlogom?	Ne (<i>odkimava</i>).
Kako se je odzval na lisičino vabilo?	Ker ni maral, je rekel, da se ne bi igral.
Ni mu bilo všeč, kajne?	Zato, ker on ni punčka.
Kam pa je potem šel Medo?	Plezat na drevo.
S kom pa?	Ko je plezal na vejo, se je odlomila in je na tla padel.
S kom pa se je igral, ko je plezal na drevo?	Skrivalnice se je igral.
S takimi majhnimi živalcami, ki imajo košat rep, se spomniš, katere? Poglej na sliko.	Veverica.
Kaj pa je naredil Medo, ko je padel z drevesa?	Rekel je, da to ni zabavno.
Kam je šel potem?	K Volkcu.
Kaj pa je bilo pri Volkcu?	Ni ga bilo doma, potem pa je dišalo po jagodah.
Kam se je odločil, da gre Medo?	Za noskom.
Kaj se je potem zgodilo?	Ko je nekaj zaslišal.
Kaj pa je zaslišal?	Zaslišal je, da bo na tla padlo drevo.
Kaj je moral narediti?	Zbežati je moral.
Kaj bi se drugače zgodilo?	Drevo bi padlo nanj.
Kaj se je zgodilo potem z Medom, kaj je zagledal?	Bobra.
Pa je Medo vedel, kdo je bober?	Ne.
Kako se bober predstavi? Kaj je rekel, da dela?	Seka drevesa.
Kaj pa bo naredil iz teh dreves?	Hišico, da bo bolj lovil.
Kako se reče hišici? Se spomniš? Jez se reče tisti hišici v vodi.	<i>Odkimava.</i>

Bober ga je povabil, naj mu pomaga.	Ja.
Kaj pa je pomislil Medo?	Da bo to zabavno.
Kaj sta vse dopoldne delala z bobrom?	Jez.
Ko sta ga zgradila, kaj sta naredila?	Plavat sta šla.
Kaj sta še delala? Sta kaj lovila?	Ribe sta lovila.
Kdo pa ju je slišal iz krošenj?	Veveričke.
Kaj so želele?	Da bi tudi one plavale.
Pa znajo veveričke plavati?	<i>Odkimava.</i>
Kaj pa jim je potem bober obljubil?	Da bo naredil splav, če bodo šle po gozdne jagode.
Je znal bober narediti splav?	<i>Prikimava.</i>
Kaj pa so veveričke pomislile? Da bo zabavno?	<i>Prikimava.</i>
Kako sta bober in Medo naredila splav?	Da je bober posekal drevesa z zobki, potem pa jih je on pa vezal.
Kaj so pa potem veveričke naredile?	Šle iskat gozdne jagode.
Kaj so po gozdu razglašale?	Živalim, da bodo šle plavat na splav.
Katera družinica je prišla prva k splavu?	Volk, potem pa lisica.
Kdo pa je bil zaskrbljen in jezen na Meda, ker se ni vrnil domov?	Mami in oči.
Kaj sta naredila?	Šla ga iskat.
Koga sta pa srečala?	Lastovico.
Je bila žolna?	<i>Prikimava.</i>
Kaj pa jima je povedala?	Da je vse plačano.
Kaj jima je še povedala? Kaj bo tam ob ribniku?	Piknik.
Kaj bo še? Bodo dobili kaj jesti?	<i>Prikimava.</i>
Kaj pa?	Ribe.
Kaj bodo še delali? Kaj bodo s splavom počeli?	Vozili se.
Kam sta se odločila, da gresta oči in mami?	Tlele (<i>pokaže na sliko – ribnik z živalmi</i>).
Koga sta tam našla?	Medvedka.
Kdo je bil še na splavu?	Bober in veveričke.
Kdo jih je z brega ribnika opazoval?	Lisica in Volkec.
Kaj sta želela?	Na splav.

Sta bila Medova oči in mami zelo jezna na medvedka?	<i>Odkimava.</i>
Kaj pa sta počela ob ribniku?	Plavat šla, pa ribe lovila.
Ko se je zvečerilo, se je kaj zaslišalo iz gmovja?	Kukavičji glas.
Podobno, je bila slavčkova pesem?	<i>Prikimava.</i>
Pozno zvečer, ko je šel Medo spat, na kaj je pomislil?	Na svoj dan.
Kakšen mu je bil?	Dober.
Pa kakšen še?	<i>Razmišlja.</i>
Mu je bil dolgočasen?	<i>Odkimava.</i>
Zabaven?	<i>Prikimava.</i>
Hvala.	

Tabela 2: Obnova deklice po branju zgodbe iz knjige

Zgodbici je bilo naslov <i>Prav zabaven dan</i> . O kom pa govori zgodba?	O medvedku.
In kaj je delal medvedek na začetku?	Hotel je iti k Volku.
Še preden je hotel iti k Volku, je bil doma. Se je zabaval?	<i>Odkimava.</i>
Kaj pa se je?	Dolgočasil.
Kdo mu je prvi predlagal, naj nekaj počne z njim?	Mami.
Kaj pa je predlagala?	Da ji pomaga peči piškote.
Se je Medo odločil, da bo pekel piškote?	Ne.
Kam se je odločil, da bo šel? Kaj se je spomnil?	K Volku.
Je šel Medo naravnost k Volkcu?	Ne.
Mimo katerega brloga je šel?	Lisičinega.
Koga je tam srečal?	Lisico.
Kaj pa je predlagala?	Da mu bo spletla kitke.
Pa je bil Medo vesel?	Ne, jezen.
Mu je bilo všeč?	Ker mu ni bilo všeč, da ima kitke iz kožuha narejene.
Kam pa je šel potem Medo?	Naprej.

Koga pa je tam srečal?	Veveričko.
So veveričke kaj predlagale Medu?	Naj se gre loviti.
Kako se je Medo odločil?	Da se gre.
Kaj se je potem zgodilo? Kako so se igrali?	Plezal je gor na drevo in do prvega drevesa in so veveričke skočile na drugo.
Kaj se je potem zgodilo z Medom?	Se ni več hotel igrati.
Kaj se je naredilo z vejo, na katero je splezal?	Padel je dol.
In mu ni bilo več zabavno?	Ne.
Kam je potem šel Medo?	V gozd.
Kam je potem prišel Medo? Do katerega brloga?	Volčjega.
In kaj je tam naredil?	Potrkal je na vrata.
Kaj je ugotovil?	Da Volkca ni doma.
Kako se je potem odločil?	Da gre naprej.
Kam pa?	<i>Skomigne z rameni.</i>
Je kaj zavohal?	Jagode.
In je šel za?	Nosom.
In ko je hodil po gozdu, se je kaj zgodilo? Kaj je zaslišal?	Da mu je bober rekel pada.
Kaj je moral Medo narediti?	Zbežati.
Je Medo prepoznal bobra?	<i>Odkimava.</i>
Kako se je bober predstavil? Kaj je rekel, da dela?	Jez.
Je Medo vedel, kaj je to?	Ne.
Kaj je potem naredil Medo? Mu je pomagal?	Debelo gleda, ja.
Pa je vedel Medo, zakaj se gradi jez?	Da bi lažje lovil ribe.
Je bilo Medu to všeč?	Ahm.
Kaj sta pa potem vse dopoldne delala z bobrom? Kaj sta gradila?	Jez.
Ko sta ga zgradila, kaj sta naredila?	Skočila v vodo.
Kaj sta še delala?	Lovila ribe.
Kdo ju je opazil?	<i>Razmišlja.</i>
S krošenj dreves? Katere živalce?	Veveričke.
Kaj so hotele?	Da bi se še one igrale z njima.

Kaj so veveričke hotele narediti?	Da bi tudi one znale plavati.
Kaj jim je bober potem obljubil?	Če prinesejo jagode.
Kaj bo jim bober naredil?	Splav.
Kaj bo s splavom naredil?	Peljal.
Kako sta bober in Medo naredila splav?	Bober je pojedel/posekal drevesa in sta jih zvezala.
Kaj so medtem delale veveričke?	Iskale jagode.
Kaj so po gozdu drugim živalim povedale?	Da bo ob ribniku tudi zabava.
Katera družinica se je prva odpravila k splavu?	Volk.
Kdo so to? Koliko jih je bilo?	Trije.
Koga so potem še povabili?	Lisico.
Koga je začelo skrbeti, ker Meda ni bilo domov?	Medove starše.
Kaj sta naredila starša?	Iskat sta ga šla.
Koga sta srečala?	Žolno.
Kaj jima je pa povedala?	Da je ob jezeru zabava?
Kaj jima je še rekla, se spomniš?	Da je piknik.
Kam sta se odpravila Medova oči in mami?	K jezeru.
Koga sta tam našla?	Malega Meda.
Kaj pa je delal?	Plaval.
Kaj še?	Porival veveričke.
S splava?	Ja.
Kdo jih je opazoval z brega?	Lisička in Volkec.
Kaj sta želela?	Da bi se tudi onadva peljala s splavom.
Sta bila mama in oče Medo dolgo jezna na malega Meda?	A A (Ne).
Kaj sta delala potem ob ribniku?	Zabavala se.
Kaj še?	Jedla.
Ko se je zvečerilo? Kaj se je zaslišalo? Slavčkova pesem	Črička
Pozno zvečer, ko je šel Medo spat, na kaj je pomislil?	Na današnji dan.
Kakšen mu je bil?	Lep.
Mu je bil dolgočasen?	Ne. Lep.

Hvala.

Drugi obisk v vrtcu se je zgodil 8. 5. 2013, tokrat ob 9.00 dopoldne. Za branje zgodbe s pomočjo lutke sem doma izdelala lutko – glavni lik stara ura skupaj s stranskimi liki kazalci in kukavico.

Slika 7: Lutka stara ura s kazalci in kukavico

Uro mi je iz vezane plošče sestavil in izrezal mož. Jaz pa sem jo okrasila in pobarvala. Uporabila sem več različnih pripomočkov. Številke na uri sem napisala (vžgala) s pisalom za les. Pobarvala in narisala sem jo z akrilnimi barvami in suhimi pasteli. Okrasila sem jo še z okrasnim rdečim trakom. Kukavica je kupljena, iz stiropora, ki sem jo nataknila na paličico, da sem jo lahko animirala.

Ročne lutke dedka, babice in urarja sem si izposodila v mlajši skupini otrok v vrtcu. Ko sem prišla v skupino, so me vsi prijazno pozdravili in opazili so, da imam s sabo še lutke in veliko uro. »Napadli« so me z vprašanji, kaj bom počela, če bom spet prebrala pravljico. En otrok je hitro rekel, da bom zaigrala lutkovno igro. Zgodbo sem zgolj brala iz knjige in jo animirala z lutkami. Nisem hotela narediti lutkovne igre in prirejati besedila, saj ne bi bila možna primerjava za mojo raziskavo, s katero želim dokazati razliko med branjem zgodbe iz knjige s pomočjo lutke ali brez nje.

Slika 8: Branje zgodbe s pomočjo lutk

Slika 9: Pričakovanje pred začetkom

Otroci so sedeli pred mizo z lutkami. Nekateri na stolih, drugi na blazini. Že pred začetkom zgodbe je bilo opaziti večje zanimanje kot prej, ko sem prišla samo s knjigo. Pridno so čakali, da se zgodba začne.

Med zgodbo so bolj mirno sedeli. Dve deklici na blazini sta sicer imeli kratek spor glede prostora, vendar sta ga hitro rešili in naprej gledali ter poslušali. V delu, ko dedek in kasneje urar brskata po uri, se jim je zdelo zabavno, ko sem premikala celo uro. Po koncu zgodbe so kar tiho sedeli in čakali. Isti deček, ki je že prvič po koncu zgodbe rekel: »Ta je bila pa lepa,« se je enako izrazil tudi po koncu te zgodbe. Vzgojiteljica jih je še vprašala, ali so že kdaj videli takšno uro, in nekateri so rekli, da že, večinoma pa ne.

Ko sem vstala in odšla z dečkom ven na pogovor, so otroci kar planili na lutke. Hoteli so se jih dotakniti, še posebno ure. Videla sem, da so poskusili zavrteti kazalce, prijeli so kukavico in jo skozi njeno odprtino v uri animirali. Drugi so vzeli v roke dedka, babico ali urarja in se kar med seboj z njimi pogovarjali. Uro in lutke sem pustila še približno 14 dni v vrtcu. Vzgojiteljica mi je povedala, da so jih šli še večkrat pogledat in jih vzeli v roke ter z njimi animirali.

Slika 10: Gledanje in poslušanje branja zgodbe s pomočjo lutk

Slika 11: Gledanje in poslušanje branja zgodbe s pomočjo lutk

Tabela 3: Obnova dečka po branju zgodbe s pomočjo lutk

Naslov knjige je <i>Stara ura</i> .	
O kom govori zgodba?	O uri.
Kje je doma ta ura?	V hiši.
Pa kje še? Kdo je tam doma, kjer je tudi ura?	Oči, dedek pa dva otroka.
Kaj ima ta ura?	Kukavico.
Kaj ima še?	Uro.
Kazalce ima tudi?	Ja.
So jo imeli radi?	Ja.
O čem se pritoževala ura? Kaj ji ni bilo všeč?	Da kukavica _____
Pa je bilo uri všeč, da je kukavica glasno pela?	Ja.
Res?	Ja.
Se ni jezila nanjo?	<i>Razmišlja.</i>
Jezila se je nanjo, ker je glasno pela.	<i>Prikimava.</i>
Kaj je kukavica naredila?	Noter je šla v svojo hiško.

Nad čim se je potem pritoževala ura? Kaj ji spet ni bilo všeč?	Kazalci, da so glasni.
Da so prehitri?	<i>Prikimava.</i>
Kaj so naredili kazalci? So še naprej tekli?	<i>Odkimava.</i>
Kdo je prvi opazil, da ura ne dela?	Oči.
Babica?	Dedek.
Kaj je z uro naredil?	Popravlil.
Jo je popravil?	Ne.
Kaj je potem naredil? Je koga poklical?	Strica.
Kaj je ta stric z uro naredil?	Hotel jo je popraviti.
Pa jo je popravil? Ni je mogel popraviti.	<i>Odkimava.</i>
Je bila ura zadovoljna? Je bila vesela, ker je ni mogel popraviti?	<i>Odkimava.</i>
Kaj se je potem zgodilo?	Naprej je šla.
Kaj pa je morala prej narediti? Ker je bila nesramna do kukavice in kazalcev.	Oprosti je rekla.
Kam so jo potem odnesli?	V hiško.
Pri kom je živel?	Pri dedku in babici.
In je potem šla pravilno?	Ja.
Hvala.	

Tabela 4: Obnova deklice po branju zgodbe s pomočjo lutk

Zgodbi je naslov <i>Stara ura</i> .	
O kom je govorila zgodba?	Da je živel ura.
Kaj je imela ura?	Kazalce in kukavico.
So imeli radi uro?	Ja.
Kaj pa je delala ura?	Merila čas.
Kaj je naredila kukavica?	Glasno je kukala.
To uri ni bilo všeč?	<i>Odkimava.</i>
Kaj je potem naredila?	Zaprla se je v hiško.
Kaj je potem ura še naredila?	Kazalcema je naročila, naj utihneta, ker sta preglasna.
Kaj sta potem naredila kazalca?	Tiho sta bila.
Kako se je ura oglašala naprej? Je bila	<i>Odkimava.</i>

zadovoljna?	
Kaj jim je spet rekla? Kaj ji spet ni bilo všeč?	<i>Razmišlja.</i>
Ji je bilo všeč, kakšna je kukavica? Pa kakšna kazalca?	<i>Odkimava.</i>
Kaj so vsi skupaj naredili? Sta se kazalca še vrtela?	Ja.
Je kukavica še pela?	Ne.
Kaj so potem naredili z uro? Kdo je opazil, da ne dela pravilno?	Babica in dedek.
Kaj sta naredila?	Stresel jo je.
Sta jo popravila?	Ne.
Kaj sta potem naredila?	Poklicala enega strica.
Kaj je ta stric naredil?	Odnesel jo je v delavnico in jo razstavil.
Je bila ura zadovoljna?	Ne.
Kaj se je potem z njo zgodilo?	Stric je rekel, da je ne more popraviti.
Kaj je ura naredila kazalcem in kukavici, ker je bila nesramna do njih?	Opravičila se je.
Je kukavica potem spet pela?	Ja.
Kaj pa kazalca?	Ja.
Kaj so z uro potem naredili?	Odnesli nazaj domov.
Kje pa je bila doma?	Pri babici in dedku.
Je potem delovala pravilno?	Ja.
Hvala.	

4 INTERPRETACIJA IN ZAKLJUČKI

Po prvem obisku v vrtcu, to je branje zgodbe iz knjige, sem imela prosto igralnico, v kateri sem posnela prva posnetka. Imela sem mir in nobenih motenj.

Pri dečku sem se večkrat zmedla, ker se je, kadar se ni spomnil dogajanja v zgodbi, kar nekaj izmisli. Kot npr. na začetku je rekel, da je šel Medo v cerkev, medtem ko je v zgodbi odšel v gozd. Že na začetku sem postavljala vprašanja, ki so se bolj konkretno nanašala na sprotno dogajanje, saj sem ugotovila, da ne znajo še sami povedati celotne obnove. Verjetno je bil razlog tudi v meni, saj sem bila prvič z njimi.

Dečkova obnova zgodbe je trajala 10 minut, dekličina pa 8 minut in pol. Deček je ob pripovedovanju listal knjigo, deklica je pripovedovala brez nje. Medtem ko si je

deklica zapomnila skoraj vse glavne podatke zgodbe, si jih je deček malo manj. Deklica je odgovarjala s kratkimi odgovori, tako da sem jo res morala spraševati po konkretnih dogodkih v zgodbi, sama ni znala nadaljevati pripovedovanja. Deček je nekajkrat nadaljeval s pripovedovanjem o zgodbi. Zelo so mu pomagale knjiga in ilustracije, saj se je velikokrat oprl nanje. Npr. na vprašanje: »Kam sta se odločila, da gresta oči in mami?«, je odgovoril: »Tlele,« in pokazal na ilustracijo v knjigi. Mislim, da če bi imela deklica pri pripovedovanju obnove poleg tudi knjigo, bi se spomnila celotne zgodbe.

Po drugem obisku v vrtcu, to je branje knjige s pomočjo lutk, sem pridobila posnetke na hodniku, ker ni bilo nobenega praznega prostora. Hodnik je bil hrupen, saj so iz več igralnic otroci prehajali sem in tja. Nekaj deklic je kar stalo poleg in so naju opazovale, tako da je bilo malo moteče. Druga zgodba je bila krajša in, kot sem ugotovila, tudi nekoliko težje razumljiva. Sicer so dogajanju vsi sledili, le pogovori v zgodbi so bili zapisani s težjimi stavki oz. povedmi, ki si jih toliko stari otroci težko zapomnijo.

Dečkova obnova zgodbe je trajala 4 minute in pol, dekličina pa skoraj 4 minute. Obakrat sem z deklico hitreje prišla do konca zgodbe. Tudi tokrat je pri pripovedovanju obnove knjigo listal deček. V tej knjigi nekaj ilustracij ni tako nazornih, zato se je dečku tudi malo zataknilo. Deček se dveh dogodkov ni spomnil. Ravno tam, kjer ilustracije v knjigi ne prikazujejo konkretnega dogodka v zgodbi (kaj se dogaja med uro, kukavico in kazalci). Dečka je zelo motilo, ker nisva imela več miru, ko so otroci tekali sem in tja. Večkrat se je obračal in zdelo se mi je, da je komaj čakal, da končava. Deklica si je to zgodbo zelo dobro zapomnila. Postavljala sem ji vprašanja, ki so se nanašala na sprotne dogodke v zgodbi in je nanje odgovarjala pravilno, zataknilo se ji je le pri enem vprašanju. Tam se mi je zdelo, da je zgodba najtežje napisana, saj se tudi deček ni spomnil teh dogodkov. Da ji je bila »lutkovna predstava« vseh, je sporočila tudi z enim odgovorom. Na vprašanje: »Kaj sta naredila?« (ko sta babica in dedek ugotovila, da ura ne gre pravilno), je odgovorila: »Stresel jo je.« Ni se spomnila, da jo je dedek želel popraviti in je »šaril« po njenem hrbtu, ampak se je spomnila moje animacije, ko sem z dedkom stresala uro. Deklice ni tako motil hrup okoli naju, zato se ni zmedla pri nobenem vprašanju.

S prvo hipotezo, da je lutkovna motivacija zelo učinkovita za sprejemanje sodobnih pravljic v predšolskem obdobju, sem hotela dokazati in sem dokazala, kako so lutke pomembne pri pripovedovanju pravljic. Z lutkovno motivacijo otroci bolj sprejemajo pravljico, vanjo se bolj uživajo in jo s srcem poslušajo oz. gledajo. Na videoposnetkih se vidi, kako so otroci pri branju pravljice z lutkami bolj mimo sedeli in poslušali. Tudi na

koncu zgodbe je bilo veselo, ko so se kar zapodili k lutkam. Bile so jim všeč. Druga pravljica, *Stara ura*, ni bila najbolje izbrana, ker ima težjo vsebino kot pravljica *Prav zabaven dan*. Na posnetkih, v obnovah zgodbe se ta hipoteza enako potrdi, pri deklici bolj kot pri dečku. Pri obnovi zgodbe po pripovedovanju z lutko je deklica poznala celotno zgodbo, medtem ko pri prvi zgodbi večkrat ni vedela nadaljevanja zgodbe.

Druga hipoteza je bila, da je besedna motivacija manj spodbudna za sprejemanje sodobnih pravljic v vrtcu. Potrjujem, da je besedna motivacija manj spodbudna. Že med branje pravljice iz knjige so bili otroci nemirni, veliko se jih je ves čas presedalo, nekateri so se igrali z lasmi. Med poslušanjem so gledali naokrog. Nihče, ne deklica ne deček, si ni zapomnil celotne zgodbe. Zato sem s svojo raziskavo dokazala, da je samo besedna motivacija manj spodbudna.

Tretja hipoteza je bila, da je pripovedovanje pravljic učinkovitejše z likovno podporo kot brez nje. Po prvem nastopu – branje pravljice iz knjige – sem z analizo posnetkov pripovedovanja obnove dokazala, da je pripovedovanje z likovno podporo bolj učinkovito, dečkovo pripovedovanje je bilo bolj opisno od dekličinega, ki ni imela knjige. Pri dečku se opazi, da si je med pripovedovanjem večkrat pomagal z ilustracijami. Pri drugem nastopu – branju pravljice s pomočjo lutk – po analizi posnetkov hipoteze nisem potrdila, ker je deček slabše obnavljal. Kar nekajkrat se ni spomnil poteka zgodbe, čeprav je gledal v ilustracije v knjigi. Zato bi pri tej hipotezi dodala, da mora biti pravljica primerna za otrokovo starost in tudi ilustracije v knjigi morajo nazorno pokazati dogajanje v zgodbi. Če so ilustracije bolj splošne ali medle, otroka ne pritegnejo, zaradi česar ilustracije niso učinkovite.

5 SKLEP

Z raziskavo sem hotela dokazati, kako so lutke pomembne in hvaležni pripomočki, če jih le uporabljamo za katerokoli dejavnost. Otroci ob pripovedovanju pravljic s pomočjo lutke oživijo in se s srcem predajo zgodbi ter dihajo skozi glavne junake. Škoda bi bilo zapraviti priložnosti, da otroke navdušimo za knjige, igrilstvo, domišljijo in to vse z lutkami.

Dokaz, da so bile lutke v vrtcu pozitivno sprejete, je, da ko so me otroci iz skupine Zlatih ribic popoldne srečali na hodniku (ko sem prišla po starejšega sina), so me objeli, mi mahali in me spraševali, če bom še kdaj prišla.

Vzgojiteljici lahko lutka ogromno pomaga pri predajanju pravljic otrokom. Otroci se umirijo in bolje poslušajo. Dejavnosti po pravljici pa bodo bolj intenzivno izvajali, saj bodo zgodbo doživljali bolj globoko in čustveno.

Tudi doma pri svojih otrocih večkrat uporabljam lutke in njihovih nasmeškov ne morem pozabiti. Večkrat mi jih prinesejo, naj jih animiram. Kadar pa lutka pripoveduje zgodbo, imamo več ur pogovora in iger na podlagi zgodbe. In vedno hočejo še. Veseli me, ko vidim, da najstarejši sin Tai že sam posega po lutkah in se odmakne ter si izmišlja zgodbe.

Ko sem delala raziskavo in iskala literaturo o uporabi lutk pri določenih starosti, mi je bilo zelo zanimivo, saj sem vse različne stopnje primerjala s svojimi otroki – stari so 1, 2 in 4 leta. Zanimalo me je, ali prav uporabljam lutke in kako se otroci razvijajo. Spoznala sem, da vsi spadajo v svojo skupino. Npr. najmlajšo hčerko sem ob padcu pomirila ravno z mehko ročno lutko.

V raziskavi sem dokazala, da je lutkovna motivacija zelo pomembna pri učinkovitem pripovedovanju zgodbe. Zgodbo obogati z oživitvijo junakov. Poglobi otrokovo doživljanje in pomnjenje zgodbe. Če pravljico le beremo, je to le ena pravljica, ki jo otroci do naslednjega dne lahko že pozabijo. V skupini Zlatih ribic so se otroci na podlagi druge zgodbe z lutkami igrali še naslednje dni in je niso mogli pozabiti tako kot prve, ki sem jo le prebrala.

Tudi samo branje je pomembno, zaželeno pa je, da otrokom sproti kažemo ilustracije. Likovna podpora je enako pomembna in učinkovita motivacija za poslušanje zgodbe. Otroci si lažje predstavljajo prizore iz knjig, če imajo kakšno podlago.

V nekaterih skupinah po vrtcih imajo stalno prisotne lutke, pri nekaterih pa ne. Pomembno bi bilo, da so lutke stalno prisotne v skupini. Če jih vrtec nima, bi jih lahko starejši otroci naredili sami. Lutkovni kotiček v vsaki skupini je pomemben za razvoj govora, domišljije in tudi socialnih veščin. Bila sem na praksi v skupini, kjer so imeli stalno prisotne lutke in gledališki zastor. Ko sta dve deklici imeli spor, se je ena izmed njiju zatekla v lutkovni kotiček in odigrala prizor, le da se s prijateljico nista sprli.

Tudi sama si bom prizadevala, da bom pravljice čim večkrat predajala z lutko ali drugimi pripomočki (likovnimi, predmeti ...), ker lutka oživi tudi najbolj tihe in mirne otroke.

6 VIRI IN LITERATURA

- Bahovec D., Eva, Cvetko, Igor (1999): *Kurikulum za vrtce: predšolska vzgoja v vrtcu*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo.
- Borota, Bogdana, Geršak, Vesna, Korošec, Helena, Majaron, Edi (2006): *Otrok v svetu glasbe, plesa in lutk*. Koper: Univerza na Primorskem: Pedagoška fakulteta.
- Čeh, Darka (ur.) (2001): *Lutka*. Novo mesto: Kulturno umetniško društvo Klemenčičevi dnevi.
- Helena Koncut Kraljič. http://sl.wikipedia.org/wiki/Helena_Koncut_Kralji%C4%8D (1. 7. 2013)
- Kobe, Marjana (1998): Pripovedovalec, pripovedna perspektiva v sodobni slovenski prozi za mladino. *Otrok in knjiga* 46. 36–40.
- Kobe, Marjana (1999): Sodobna pravljica. *Otrok in knjiga* 47. 5–11.
- Kobe, Marjana (2000): Sodobna pravljica*. *Otrok in knjiga* 49. 5–12.
- Kobe, Marjana (2000): Sodobna pravljica*. *Otrok in knjiga* 50. 6–15.
- Kordigel, Metka, Jamnik, Tilka (1999): *Književna vzgoja v vrtcu*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Korošec, Helena: Otrokov vsakdan v vrtcu in šoli. <http://www.pef.uni-lj.si/~vilic/gradiva/3-korosec-kreativna.pdf> (4. 7. 2013)
- Korošec, Helena, Majaron, Edi (2002): *Lutka iz vrtca v šolo*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Kraljič, Helena (2012): *Stara ura*. Jezero: Morfem.
- Kraljič, Helena: *Stara ura (slika)*. <http://www.emka.si/stara-ura/PR/1050685,13518> (1. 7. 2013)
- Latshaw, George (1978): *The Puppetry: The Ultimate disquise*. New York: Rosen.
- Majaron, Edi (2006/2007): Predavanja iz metodike lutkovne, dramske in filmske vzgoje. Študijski program Predšolska vzgoja, 2. letnik. Koper: Pedagoška fakulteta Koper.
- Medved Udovič, Vida (2006/2007): Predavanja iz metodike jezikovne in književne vzgoje. Študijski program Predšolska vzgoja, 2. letnik. Koper: Pedagoška fakulteta Koper.
- Saksida, Igor, Kranjc, Simona (2001): Jezik. Marjanovič Umek, Ljubica (ur.): *Otrok v vrtcu: priročnik h kurikulumu za vrtce*. Maribor: založba Obzorja. 79–105.
- Stanjko, Andreja (2011): *Prav zabaven dan*. Ljubljana: Zavod za kulturno in publicistično ustvarjalnost Vladimira Rejc.
- Stanjko, Andreja: *Prav zabaven dan (slika)*. <http://www.emka.si/prav-zabaven-dan/PR/161584,13518> (1. 7. 2013)

Stanjko, Andreja: *Andreja Stanjko (biografija)*. <http://www.emka.si/avtorji/andreja-stajnko/biografija/52692> (1. 7. 2013)